

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AMTSUDGAVEN
af
DANMARKS RIGES BREVE
udgivet af
DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURELSKAB
under ledelse af
FRANZ BLATT

Aarhus - Randers - Vejle - Amter

2. del 4. hefte

1306-1312

ved

C. A. CHRISTENSEN

EJNAR MUNKSGAARD
KØBENHAVN

1956

1306. 6. Marts. Aarhus.

3

Biskop Jens 1. af Aarhus stadfæster den gamle Sædvane, at Præsterne i Aarhus Stift efter modtagen Præstevielse skal være forpligtede til i to Aar at gøre Tjeneste i Domkirken som Vikarer.

Afskrift (Aarhusbogen).

Jens, af Guds Naade Biskop i Aarhus, til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindelig med Gud.

Da man i vor Kirke fra gammel Tid har iagttaget en prisværdig Sædvane, der gaar ud paa, at de gejstlige i vort Stift efter at have modtaget Præstevielsen er pligtige til i vor nævnte Kirke om fornødent at gøre Vikartjeneste i to Aar for det sædvanlige Honorar, stadfæster vi i Betragtning af, at fornævnte Sædvane med god Grund er indført lige saa meget til Gejstlighedens Nytte som til Hæder for Kirken, samme Sædvane ved vor Myndighed, idet vi paabyder, at ingen maa driste sig til at overtræde fornævnte Sædvane, saafremt vedkommende vil undgaa at suspenderes fra sit Embede, medmindre han af os og vort Kapitel i Nødsfald maatte have gjort sig fortjent til at opnaa Tilladelse til at trække sig tilbage. Til Bevis herfor er vort Segl vedhængt dette Brev. Givet i Aarhus i det Herrens Aar 1306 paa den Søndag, da der som Indgangsbøn synges Oculi mei.

1306. 8. April. Aarhus.

7

Ærkedegnen Karl og Kapitlet i Aarhus giver deres Samtykke til, at Provst Jens, deres Medkannik, mageskifter det Gods i Ommersyssel, som han tidligere har skænket til Oprettelse af et Alter i Aarhus Kirke, med noget andet.

Afskrift (Aarhusbogen).

Karl, Ærkedegn, og hele Kapitlet ved Aarhuskirken til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindelig med Gud.

Da noget Gods beliggende i Ommer Syssel, som vor Medkannik, den Herre Provst Jens, i Nærværelse af den ærværdige Fader, salig Ihukommelse, Herr Jens, af Guds Naade fordum Biskop af Aarhus, og i hans Haand skødede til Grundlæggelse af og som Gave til et Alter, der skulde opføres i Aarhuskirken, er ikke bekvemt beliggende for den Kapellan, som for Tiden gør Tjeneste ved samme Alter, saa erklærer vi som vor Vilje og samtykker efter nævnte Herr Provsts Anmodning i, at samme Herr Provst kan afhænde det nævnte Gods og mageskifte det med Gods, der er lige saa godt og ligger mere bekvemt for fornævnte Kapellan. Til Vidnesbyrd herom er vor Kapitels Segl vedhængt dette Brev. Givet i Aarhus i det Herrens Aar 1306 Fredagen efter Paaske, da Bispesædet var ledigt.

15

1306. 10. Juli.

Kong Erik 6. Menved giver Biskop Esger 1. (Juli) af Aarhus Stadtfæstelse paa Aarhusbispens og hans Kirkes Privilegier som Belønning for hans Troskab og de Udgifter, han har haft under sit Ophold ved Kurien.

Afskrift (Aarhusbogen).

Erik, af Guds Naade de Danskes og Venders Konge, til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindelig med Gud.

Vi gør vitterligt for nulevende og tilkommende, at vi ønsker at ophøje den ærværdige Fader i Kristus Herr Esger, af Guds Naade Biskop i Aarhus, med vor særlige kongelige Gunsts Privilegium og at hædre ham højt med Naader og Friheder i Betragtning af hans urokkelige Troskab og hans talrige byrdefulde Anstrengelser og bekostelige tyngende Udgifter, som han har paataget sig for vore og vort Riges Anliggender ved den romerske Kurie og andetsteds i lang Tid paa en rosværdig og ærefuld Maade mod en passende Godtgørelse. Derfor skænker vi ham og gennem ham hans Kirke alle Friheder, Naader og Immuniteter i aandelige og verdslige Sager, som hans Forgængere, Aarhusbisperne, og selve Aarhuskirken vides at have haft i deres største Omfang, friest og naadigst, og vi stadfæster dem ved dette Brevs Ordlyd, især da den samme Herr Biskop har aflagt Mandsed til os og svoret os Troskabsed. Vi forbyder derfor strengt under Trusel om vor Naades Fortabelse, at nogen af vore Fogeder eller deres befuldmægtigede eller nogen anden, ligegyldigt af

hvilken Stilling eller Stand han er, paa nogen Maade hindrer eller krænker ham, hans Kirke eller hans Officialer, hvem det end er, med Hensyn til det fornævnte eller noget af det fornævnte, saafremt vedkommende vil undgaa vor Vrede og kongelige Hævn. Til Vidnesbyrd herom er vort Segl hængt under dette Brev. Givet i det Herrens Aar 1306 den 10. Juli i vor Nærværelse.

1306. 30. September. Galtenkær.

26

Asser Rampe giver Jon Præst Fuldmagt til at skøde tre Gaarde i Spørring, Folby og Kasted til Aarhus Domkirke til Oprettelse af et Alter for Jomfru Maria og Apostlen Jakob.

Afskrift (Aarhusbogen).

Asser, kaldet Rampe, til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindeligen med Gud.

Alle skal vide, at jeg med dette Brev sætter Jon kaldet Præst, nærværende Brevviser, i mit Sted og giver ham Fuldmagt til at skøde nedennævnte Gods, nemlig min Gaard i Spørring, min Gaard i Kasted og min Gaard i Folby med alt Løsøre, der hører til de nævnte Gaarde, med Korn, Kvæg og andet, der er i de nævnte Gaarde, til et Alter til Ære for vor Frue og den hellige Apostel Jakob i Aarhuskirken nær mit Alter, som jeg tidligere har opført der, og som skal opføres paa ny af mig og mine Arvinger til Frelse for min Sjæl. Til Vidnesbyrd herom er Segl tilhørende de Herrer Jens, Ærkedegn i Aarhus, Provst Karl i Djursland, Diakonen Niels, Diakonen Elav og mig selv hængt under dette Brev. Givet i Galtenkær i det Herrens Aar 1306 Dagen efter Mikkelsdag.

1306. 4. November. Middelfart.

35

Kong Erik 6. Menved slutter Forlig med Hertug Valdemar 2. Eriksen af Sønderjylland og hans Broder Erik af Langeland.

1. Udtog hos Hvitfeld.

Aar 1306 ottende Dagen før Mortensdag blev der forhandlet i Middelfart mellem Kong Erik paa den ene Side og Hertug Valdemar af Sønderjylland og Hertugens Broder, Hertug Erik af Langeland paa den

anden Side. De skulde lade alt det Gods, som tilhørte de dømte i Fyrstendømmet, følge Kongen efter hans Raads Raad. De lovede ligeledes ikke at besvære hans Bønder i Fyrstendømmet. Og hvis det skete, skulde de søge Værn hos ham og faa Dom ved Urne Ting. Handler de herimod, skal deres efterskrevne Forlovere være løste fra deres Ed. Hertug Erik, som han havde taget i sin Tjeneste, skal foruden den sædvanlige Tjeneste af Langeland yderligere tjene ham med 200 Mand, samlede eller delvis, saa mange som han lod tilsige; de skulde tjene i 12 Uger og tilsiges 6 Uger i Forvejen. Kongen skal holde dem skadesløs for Fængsel og Skade. Med disse skal han tjene ham paa den anden Side Kolding og Bælt og Grubenmühle ved Wismar. De fornævnte Herrer lovede ligeledes, at hvis det skete, at de arbejdede paa Kongens Død, Fængsel, Landes eller Slottes Fortabelse, skulde alt deres Gods og Friheder være fortabt, og de maatte straks sættes i Ban. Iværksætter de noget imod Hertug Kristoffers Liv og Velfærd, da skal det regnes under samme Aftale, saa længe han er i Kongens Tjeneste; ligeledes maa de ikke lade sig bruge imod ham, hverken inden eller uden for Riget. Men hvis Hertug Kristoffer tjener andre udenlandske Herrer, da er de fri for dette Løfte, som angaar hans Person, indtil han kommer i Riget. De og 60 Riddere skal love dette med dem. Hertug Erik skal være medindbefattet i denne Forhandling. Kong Erik skal mægle et Forlig, saa godt som han kan, mellem ham og Herr Skjalm Hvides Arvinger, fordi fornævnte Hertug Erik Langben ihjelslog Drosten Herr Skjalm Hvide.

2. Registratur hos Stephanius:

Overenskomsten om de fredløses Gods.

42

1306. u. D. Roskilde.

Biskop Esger 1. (Jul) af Aarhus eftergiver alle dem, der yder Hjælp til eller besøger St. Clara Kloster i Roskilde, 40 Dage af den dem paalagte Kirkebod.

Original paa Universitetsbiblioteket.

45

1306.

Biskop . . . bekræfter, at Lime er blevet solgt til Ring Kloster.

Skanderborgske Registratur.

Et latinsk Bispebrev indeholdende, at Lime blev solgt til Ring Kloster.
Dateret 1306.

Før 1307 22. Januar. Lund.

47

Kong Erik 6. Menved forlener sin Broder Hertug Kristoffer med Hertugdømmet Sønderhalland og Samsø.

1. *Udtog hos Hvitfeld.*

Aar 1307 har Kong Erik efter Raad af Biskop Isarn af Lund, Sveriges Primas, Bertold af Slesvig, Kristian af Ribe, Peder af Viborg, Esger af Aarhus, Bisper, og med hans Raads Raad, nemlig med Raad og Samtykke af Hertug Valdemar af Jylland, Jon Lille, Aage, forhenværende Drost, Niels, hans Kammermester, Jens, hans Marsk, Knud, forhenværende Kammermester, Oluf Tagesen, Peder Jonsen, Niels Rane, Niels Lende, Gunnulv Svendsen, Svend Bonde, Jens Nielsen af Kaas, Esger Apesen, Ove Saksesen, Peder Saksesen, Niels Brok, Lars Jonsen, Lave Aagesen, Ingvar Hjort, Jens Nielsen Saltense, Niels Ubbesen, Peder Ubbesen, Henrik Albertsen og Niels Hartvigsen forlenet sin Broder Kristoffer, fordem Hertug af Estland, og efter ham hans ældste Søn og saaledes fremdeles i Fremtiden, at den ældste Søn følger efter Faderen, med det hele Sønderhalland og Samsø, som var blevet ledigt efter Hertug Erik Knudsen, som døde Aar 1304, med alle Kronens Tjenere, med Undtagelse af Ærkebisen af Lunds og Aarhus Domkirkes Rettighed og Tilhørende, som nu er eller komme skulde, med al kongelig Ret og Rettighed i Udbudspenge, Sagefald og kongelig Domsmyndighed.

Før 1307 22. Januar.

49

Markgreverne Otto og Herman af Brandenburg, Hertugen af Pommern, Herrerne af Rygen, Werle og Meklenborg, Grev Gerhard 2. af Holsten og Hertug Valdemar 2. af Sønderjylland samt Rigets bedste Mænd lover for Hertug Kristoffer, at han vil være Kong Erik 6. Menved huld og tro.

1. *Udtog hos Hvitfeld:*

Ydermere maatte Hertug Kristoffer sætte Borgen og Sikkerhed med Markgrev Otto og Herman, Bugislav, Vizlav, Nicolaus af Werle,

Henrik af Meklenborg, Grev Gerhard af Holsten, Hertug Valdemar af Jylland og med Bisperne og de fornemste i Riget under deres Segl, at han ikke vilde konspirere imod Kongens Liv, (arbejde paa hans) Fængsling og Rigets Formindskelse med Raad og Daad, hemmeligt eller aabenbart. Hvis han blev befundet skyldig heri, da skulde han have forbrudt al Rettighed til at succedere i Riget. Og hans Arvinger skulde være udelukkede fra alt deres Arvegods og Købegods her i Riget, som de har eller kan faa; og det skal lægges til Kronen. Og hvis det sker, da skal hans Arvinger være landflygtige fra Riget til evig Tid og tilmed straffes. Hele Adelen og Bisperne i Danmark skulde forfølge ham og hans Slægt, som var det gjort imod dem. Han skal ikke lokke nogen af Kongens Mænd til sig, uden at det sker med hans Vilje. Han skal ikke selv hævne sig paa nogen af Kongens gode Mænd, som han har fattet eller kan fatte Vrede til. Men de Sager, han har imod dem, skal han ad Rettens Vej fremføre for Kongen. Han skal ikke besvære Lunde Stifts eller Aarhus' Stifts Tjenere eller Klerke imod gammel Brug og Rettighed; men de Friheder, som er givet dem, skal han overholde. Han skal lade forelægge Kongen alle de Privilegier og Breve, som det ses, at de har faaet, uskadte under sin Ed Søndagen Circumdederunt²). Ligeledes skal hans Fæstninger staa Kongen og hans Folk aaben, naar der er Krig imellem Danmark, Sverige og Norge. Og vilde de angribe Kongen, skulde han staa ham bi som en tro Vasal og Broder imod hvem som helst, hemmeligt og aabenbart.

2. Registratur hos Stephanius:

Kristoffer stiller sin Broder Sikkerhed for at ville være ham tro.

..... 2) Søndagen Septuagesima d. v. s. 9. Søndag før Paaske (22. Januar 1307).

61

1307. 2. Maj. Nidaros.

Kong Haakon 5. af Norge erklærer, at Kong Erik 6. Menved ved at lade Borgen paa Hjelm nedbryde og norske Købmænd tilbageholde har brudt det sluttede Forlig, og tager derfor Grev Jakob og Herr Peder Jakobsen og de fredløses Børn under sin Beskyttelse.

Afskrift af Bartholin.

Haaakon, af Guds Naade Norges Konge, Kong Magnus' Søn, til alle, som ser dette Brev eller hører det læse, Hilsen med Gud.

Det er vitterligt for Gud og de bedste Mænd i Riget, der som Regel har været i vor Nærhed, hvor meget det har ligget os paa Sinde, og hvorledes vi hos Kongen af Danmark har bestræbt os for, at der kunde blive Fred og Fordragelighed mellem Rigerne Norge og Danmark, idet vi har besværet os selv og vore gode Mænd med mange Rejser for at søge Fred, og hvad vor Ære krævede, ligesom vi ogsaa har sendt de Mænd, vi havde hos os, og som Kongen af Danmark anklagede for sin Faders Død, til ham, for at de kunde bevise deres Uskyld og rense sig for de Beskyldninger, han rejste mod dem. Men da de var paa Vej, fik de de Breve at se, der var udstedt imod dem, og som de har den Dag i Dag, hvori man ikke tillod dem at nyde den Lov, der gælder i Norge eller Danmark eller andre Lande, saa vidt man har hørt omtale. Tilmed udsattes de for saa alvorlige og voldsomme Efterstræbelser, at visse af dem ikke paa nogen Maade kunde komme derhen. Og de, som kom, kunde ikke føre noget lovligt og retmæssigt Forsvar, men Kongen af Danmark udnævnte og lod dem aflægge Ed mod dem paa det, han ønskede¹⁾. Dette strider baade mod Guds og hele Kristenhedens Lov, som de fleste fornuftige Folk kan forstaa, efter den Fremfærd, man anvendte imod dem i Begyndelsen, da man rejste Sag imod dem, saadan at de straks blev jaget ud af Riget, deres Gods inddraget, deres Frænder og Svende dræbt og nogle fængslede; og (Kongen) bragte dem saaledes i Vanry i alle Lande med sine Breve og anden Bagtalelse og vilde ikke høre paa det lovlige og retmæssige Forsvar og den Gendrivelse, som de tilbød for sig. Siden da de saa, at de ikke kunde føre noget retmæssigt Forsvar, paa Grund af den altfor store Partiskhed mod dem, henskød de deres Sag til Paven og gav sig selv og hele deres Sag under hans Dom. Alt dette lod vi da ske efter Kongen af Danmarks Vilje og føjede os derefter og vilde ikke mere have disse Mænd hos os, og mente med dette og med alt andet at kunne bevirke, at vi og vore Undersaatter kunde faa Fred og Ro. Skønt der senere endnu en Gang blev truffet den Aftale mellem os og Kongen af Danmark, at der blev sluttet og stadfæstet Forlig og evig Fred mellem Rigerne²⁾, saa blev denne Fred og al anden Overenskomst ikke bedre overholdt overfor os, end at Kongen af Danmark straks derefter lod Folk gaa hen og nedbryde, tilintetgøre og brænde vor Borg Hjelm, tværtimod hvad der før var aftalt og dagtinget mellem os, og nogle norske

Købmænd, der var sejlet til Danmark, lod han holde tilbage og fratage dem det Gods, de førte med sig, og lod paa forskellig Vis handle ilde med dem af dem, der ikke kunde undslippe. Derfor kan vi ikke erkende, at vi i nogen Henseende er Kongen af Danmark skyldig at holde den Overenskomst, og vi gør vitterligt for alle, at vi efter vor tilkommende Svigersøn, Hertug Erik af Sveriges, Raad, vore Bispers og andre Raadgiveres Raad har taget vor kæreste Frænde, Herr Grev Jakob og Herr Peder Jakobsøn og deres Børn samt Børn af alle andre gode Mænd, som var kommet til os fra Danmark, og alle deres Svende, som følger dem, og alt, der hører dem til, i Guds Vold og vor Beskyttelse og kongelige Værn til alle retfærdige Sager, idet vi strengt forbyder enhver at forurette dem i nogen Henseende, hindre dem eller staa dem i Vejen paa ulovlig Vis, med mindre den, der gør det, ønsker at paadrage sig vor Vrede og Straf og den haardeste Medfart, saa at det kan tjene andre til Advarsel mod at forurette vore Frænder og de øvrige, som vi saa særdeles har taget under vor Beskyttelse. Det er ogsaa vitterligt for Gud og de bedste Mænd i Riget, der vil sige Sandheden derom, at denne Ufred og Uro, som har staaet paa en Tidlang, havde sin Begyndelse og Oprindelse i min Broders og min Umyndighedsalder, skønt nogle taabelige Mennesker, saadanne som ikke ved saa nøje Besked siger forskelligt andet derom. Dette Brev blev udstedt i Nidaros Korsmesseaften om Foraaret i vort ottende Regeringsaar og besejlet i vor Nærværelse. Ivar Klerk skrev Brevet.

1) DRB II 5 Nr. 386. — 2) 1305 eller 1306; se Dipl. Dan. II 6 Nr. 147 Indledningen.

85 1307. 15. September. Örkelljunga.

Kong Erik 6. Menved giver Raadet, Borgerne og Købmændene i Lübeck og Stadens Udsendinge Tilladelse til at drage igennem hele Danmarks Rige og specielt igennem Estland og Virland.

Original i Lübeck.

.....Givet i Örkelljunga i det Herrens Aar 1307 Ottendedagen efter den hellige Jomfrus Fødselsdag i Nærværelse af de ærværdige Fædre, de Herrer Bisperne Oluf af Roskilde og Esger af Aarhus og vore øvrige Raader.

99

1307

Henning Bønstrup skøder to Gaarde i Ørting.

Aakjærskes Registratur over Aarhus Bispestols Breve.

Et Skødebrev af Pergament, som Henning Bønstrup har givet paa to Gaarde i Ørting, to Gaarde i Serridslev og fem Gaarde i Olstrup, som er paa Latin. Dateret 1307.

1307.

103

Biskop Esger 1. (Jul) af Aarhus forbyder, at nogen fisker i Mossø, medmindre Abbeden i Vorkloster har givet Tilladelse dertil.

Skanderborgske Registratur.

Aarhusbispens Forbud mod, at nogen fisker i Vorklosters Rettighed i Mossø, medmindre Abbeden sammesteds har indvilget og samtykket deri. Dateret 1307.

1307.

104

Kong Erik 6. Menved stadfæster, at Esger kaldet Mudel har skødet Jordegods i Søballe i Venge Sogn. Dateret 1307.

Skanderborgske Registratur.

Kong Eriks latinske Stadfæstelse paa Esger Mudels¹⁾ Skøde paa hans Gods, løst og fast, i Søballe i Venge Sogn. Dateret 1307.

¹⁾ jf. 1334 28. Maj.

1308. 7. Februar. Roskilde.

108

Kong Erik 6. Menved tager Roskilde Clara Kloster under sin Beskyttelse, fritager det for Ledingsbyrde, Ombudsmandens Krav, Inne, Stud og alle andre Ydelser til Kongen og giver det Sagefaldsret over dets Bryder, Landboer, Gaardsæder og øvrige undergivne i Fyrremerkssager og mindre Sager.

Original i Universitetsbiblioteket.

..... Givet i Roskilde i det Herrens Aar 1308 Onsdagen nærmest efter den salige Jomfru Marias Renselse i Overværelse af de ærværdige Herrer Bisperne Oluf af Roskilde og Esger af Aarhus og Herr Aage Jonsen, vor forhenværende Drost og Ingvar Hjort.

1308. 23. Maj. Roskilde.

126

Fru Kristine, Enke efter Herr Jakob Blaafof, opsætter sit Testamente.

Original paa Universitetsbiblioteket.

I Faderens, Sønnens og den Helligaands Navn, Amen. Da jeg Kristine, Enke efter Herr Jakob, kaldet Blaafod, ser, at af det forgængelige Gods det alene ikke forgaar, som skænkes til fromme Gaver, bestemmer og fastsætter jeg, karsk paa Sjælen skønt svag paa Legemet, mit Testamente over det Gods, som Gud har skænket mig, til Frelse for min Sjæl, paa følgende Maade. For det første giver og overdrager jeg følgelig til Søstrene i St. Clarakloster i Roskilde mine to Gaarde i Havnelev, i hvilke bor Niels Gris og Peder Jyde, hos hvilke Søstre jeg vælger mit Gravsted uigenkaldeligt. Fremdeles til nævnte Søstres Klosterbygning 60 Mark Penge. Fremdeles til Søster Hildeborg sammesteds 6 Skilling Sterlinger. Fremdeles til min Datter, Søster Margrete sammesteds, mit bedste Guldspænde og fire Guldringe og mit sølvprydede Bælte; jeg er ogsaa pligtig at betale hende 26 Mark Penge, som er betalt hende af hendes Venner¹⁾. Fremdeles til Søstrenes Klæder i Fællesskab sammesteds 18 Alen rødt Skarlagen, min bedste Kiste, en Sobel, et nyt sammensyet Bordtæppe og 80 Alen fint Linned. Fremdeles til Broder Henrik Staalbug 4 Mark Penge. Fremdeles lige saa meget til Broder Bernhard. Fremdeles lige saa meget til Broder Morten. Fremdeles til Lægbroderen Bo 1 Mark. Fremdeles 10 Mark Penge til Nonnerne i Vor Frue Kloster i Roskilde. Til Søstrene Gertrud Jonsdatter og hendes Søster Kristine sammesteds 4 Mark. Fremdeles til Franciskanerbrødrene i Roskilde 8 Mark Penge. Fremdeles ligesaa meget til Dominikanerbrødrene der. Fremdeles 6 Mark Penge til Søstrene i St. Agnetes Kloster sammesteds. Til Søster Aleke den ældre sammesteds 1 Mark Penge. Fremdeles til Helligaandshospitalet i Roskilde 1 Mark Penge. Ligesa meget til de spedalskes Hospital sammesteds. Fremdeles til Dominikanerne i Aarhus 10 Mark Penge. Til Broder Andreas sammesteds 2 Mark. Fremdeles til Herr Didrik i Sjelle 3 Mark Penge. Fremdeles til Franciskanerne i Randers 10 Mark Penge. Til Broder Lydbert sammesteds 4 Mark Penge. Fremdeles til Søster Inge Jakobsdatter og hendes Søster i Nonneklostret sammesteds 6 Mark Penge. Fremdeles til Franciskanerne i Viborg 10 Mark Penge. Fremdeles ligesaa meget til Franciskanerne i Aalborg. Fremdeles ligesaa meget til Nonnerne i Vor Frue Kloster sammesteds. Fremdeles 6 Mark Penge til Fru Kristine Torkilsdatter sammesteds. Fremdeles en Guldring til min Søster Fru Edle. Fremdeles en Guldring til enhver af hendes Døtre. Fremdeles til Margrete Truedsdatter min Kappe af Brunert, foret med forskelligt Pelsværk, min blaa Kjortel, alle Puder, Hynder, Dynner, Linklæder og Sengetæppe og min Kaabe med lange Ærmer og 10 Mark Penge.

Fremdeles til min Pige Grete min blaa Kjortel. Ligeledes til Peder Tordsen 2 Mark, fremdeles ligesaa meget til Jens Vadde. Fremdeles 8 Mark Penge til Jens Poulsens Hustru Cecilie ved Randers. Fremdeles 6 Mark Penge til Huset eller Hospitalet i Antvorskov. Fremdeles til Ose Helmiks Datter, der er hos Drost Ivers Hustru, 10 Mark Penge. Fremdeles 4 Mark Penge til Margrete Larsdatter. Fremdeles til fattige Enker, umyndige og forældreløse, som lever i trange Kaar, en Læst Byg at dele imellem dem. Og jeg indsætter til Eksekutorer af denne min sidste Vilje og mit Testamente min elskede Svigersøn Herr Niels Rane og min elskede Frænde Niels Bonde paa følgende Maade, at fornævnte Herr Niels Rane skal udføre og udbetale alt, hvad der skal udlægges i Sjælland. Men for at dette kan ske hurtigt, tildeler jeg samme Herr Niels min Gaard i Havnelev med alt det Gods, der hører den til, i hvilken bor min Bryde Alban. Men det, der skal udbetales i Jylland, skal min fornævnte Slægtning Niels Bonde udlægge og udbetale. Men for at det hurtigt kan udlægges og min Gæld betales, har jeg tildelt samme mine tre Gaarde i Jylland med alt det Gods, der hører dem til. Ydermere tildeler jeg fornævnte Herr Niels Rane tre Mark Byg i Havnelev, saa at Testamentet fuldt ud kan betales ogsaa deraf. Jeg besværges fornævnte Eksekutorer ved Jesu Kristi udgydte Blod, at de ordner og udfører denne min sidste Vilje og mit Testamente paa en saadan Maade og saa hurtigt, at man sørger for min Sjæls Frelse, og de selv kan undfly deres Sjæls Fortabelse. Og til Sikkerhed og urokkelig Stadfæstelse beder jeg ydmygt for Guds Skyld den ærværdige Fader i Kristus og Herre Oluf, af Guds Naade Biskop af Roskilde, og den ærværdige Mand Herr Oluf, Dekan i Roskilde, og den gode Mand Herr Jens Tybjerg, Kannik i Roskilde, og de velbyrdige Herrer Niels kaldet Rane og Peder Væder om at lade deres Segl sammen med mit eget Segl hænge under dette Brev. Forhandlet og givet i Roskilde i Nærværelse af de fromme Brødre Henrik Staalbug og Bernhard og andre troværdige i det Herrens Aar 1308 Kristi Himmelfartsdag.

1) det maa antagelig være underforstaaet, at Pengene skulde tilbagebetales Vennerne.

Før 1308. 29. August¹⁾.

147

Kong Haakon 5. af Norge fremlægger en Række Klagepunkter mod den danske Konge.

Referat hos Hvitfeld.

I dette Aar 1308 fremsatte Kong Haakon af Norge denne Bebrejdelse mod Kong Erik af Danmark, at han ikke havde holdt det, som var forhandlet og aftalt imellem dem. Og han fremlagde dette Skrift, hvori han ansaa sig for forurettet paa adskillige Maader. Dette er vor første Bøn, som vi beder om, at der ydes os Erstatning for det, som under disse Vaabenstilstande er forbrudt imod os og vore Mænd, efter at vor Broder Kong Erik og vi først drog til København og Herr Vizlav var tilstede²⁾, og det samme tilbyder vi at gøre til Gengæld. (§ 1) Det første, der blev brudt imod os, var den Vaabenstilstand, som vor Broder Kong Erik vedtog i Aalborg, at vore Mænd skulde drage med Fred i Jylland for Kong Erik af Danmark, og hans Mænd i Ro for vore Mænd³⁾. Og herfor lovede Biskop Niels af Vendsyssel og Biskop Jens af Aarhus, Herr David, der dengang var Kongens Drost, Herr Lars, Marsk, Herr Ove Saksesen, Herr Peder Nielsen, Herr Jens Andersen og saa mange andre Riddere, at der i alt var 24 foruden de to Bisper. Da lod Kongens Drost Herr David, Herr Svend Friis fange i Horsens og sammen med ham disse Mænd Jon Pallesen og Jon Fod og tog alt deres Gods. Og de dræbte til samme Tid en af vore Mænd, som hed Trued Laale; og det gjorde Jens Tingløs, og han tog hans Heste og Ejendom og tog to Heste med mange andre Ting og gode Heste, som tilhørte vore Mænd, Vaaben og andre Ting. Og da vi hørte dette, sendte vi vore Breve til Forloverne og manede dem i Overensstemmelse med det paa deres Tro givne Løfte, at de skulde slippe Fangerne løs og raade Bod paa det, som var forbrudt; men det gjorde de ikke noget af. Derefter kom vi til Svendborgsund og der kom Biskop Gisike af Fyn og Herr Erik af Langeland, Drost David og mange andre Riddere, som var Forlovere for den Stilstand. Og vor Broder Kong Erik manede ogsaa disse Forlovere, at de skulde slippe Fangerne løs og give Erstatning for det, som var forbrudt. Og vi to Brødre⁴⁾ tilbød vort Raad⁵⁾ til Bedring med fuld Garanti, hvis det nogetsteds kunde findes, at vore Mænd havde forbrudt sig; men det blev os ikke tilladt. Men de førte Fangerne til Kongen af Danmark, og han lod dem alle, Herr Svend, Jon Pallesen og Jon Fod, omkomme ved en haard Død, saaledes som det er tilstrækkelig kendt i alle Lande. Nu beder vi om, at vi og deres Frænder og den hellige Kirke maa faa vor Ret, fordi de ikke blev dræbte i Krig, men mens de havde sikkert Lejde og Sagen var for Retten. (§ 2) Fremdeles, da vor Frænde Hertug Valdemar blev sendt op til Sommerstedhede⁶⁾, var nogle af vore Mænd hos ham, og der blev truffet den Overenskomst

med Kongen af Danmark, at alle vore Mænd og Undersaatte, baade Danske og Norske skulde nyde Sikkerhed i og uden for Danmark for Kongen af Danmark og hans Mænd og Undersaatte og alle hans Hjælpere. Og vi og vore Mænd skulde i Sikkerhed komme til Forhandling med Kongen af Danmark i Middelfart paa den senere Vor Fruedag⁷). Og den, som han ikke kunde overbevise under den Forhandling om de Sager, som han rejste imod ham, skulde nyde sit Gods og have hans Venskab, og der skulde være en fuld Fred. Og da lovede Kongen af Danmark dette og gav sit aabne Brev derpaa. Og et halvt hundrede Riddere afgav det samme Løfte sammen med ham i Sommersted. Og et halvt hundrede Svende lovede i Middelfart, at Overenskomsten skulde holdes⁸). Under den Overenskomst kom vor Mand Herr Ove Kage og andre gode Mænd med ham til Viborg i Tillid til den Sikkerhed og Fred. Og da kom Bymændene over ham og saarede ham saaledes, at han døde deraf, og de dræbte fire Mænd, som var sammen med ham, i samme Stund, og førte dem i uindviet Jord, hvor man plejer at jorde Tyve og Forbrydere. Og sammen med ham fangede de hans Broder, Henrik Assersen, og seks Væbnere og saarede mange Mennesker, baade Præster og Lægmænd, og mange andre, og de tog alle deres Ting fra dem. Og en Væbner blev pint saaledes i Fængslet, at han døde deraf. Og siden førte de ham ud paa Marken og jordede ham med de andre; og de andre fem, som var levende, førte de til Kongen af Danmark; og han paalagde dem den højeste Bod, som de kunde taale, og ingen fik Erstatning for sin Skade; for de døde Mænd blev der ikke fastet, og der blev ikke vist Kirken nogen Hæder⁹); og de agtede ikke paa Fangernes Vrede, og disse fik ikke nogen Bedring, skønt det var gjort i Fredstid. <§ 3> Fremdeles mens den Overenskomst ved Middelfart gjaldt, og alle Mænd skulde have Fred efter det Løfte, som før er nævnt, da drog Kongen af Danmarks Mænd, Herr Tule Ebbesen og hans Frænder og mange (andre) og Herr Lale Præst og hans Sønner afsted; og de red til Ås Kloster i Halland og sendte Bud til Niels Jakobsen, Grevens¹⁰) Foged, at han skulde komme til dem i Tillid til det Lejde, der var aftalt imellem de to Konger, og tale med dem. Og de fornævnte Mænd stillede ham endnu større Sikkerhed¹¹) ved dem selv, idet de sendte ham deres aabne Brev og gav ham og de Mænd, der kom sammen med ham, Lejde. Da red Niels Jakobsen med faa Ledsagere til dem i Tillid baade til det Lejde, der var aftalt mellem Kongerne, og den Sikkerhed¹¹), som de havde

stillet ham baade med aabent Brev og anden Sikkerhed¹¹⁾), som det endnu kan ses, og det maatte de ikke nyde, og de red til en Aa, som hedder Viskan, ved en Munkegaard, som hedder Iderås, og sendte Bud til dem og lod dem adspørge, om de hellere vilde drage til ham, eller om han skulde komme til dem. Da bad de ham drage ind hos sig og gav ham bindende Løfte og Sikkerhed. Og han drog ind uden nogen som helst Vaaben og disse Mænd sammen med ham, som var Væbnerne Tord Labesen, Herman Pumog, og Markus Uffesen og to Skytter, Peder og Tilemand, og en Bonde og deres Svende med dem, saa at de i alt var 13. Og da Herr Niels Jakobsen sad og talte med Herr Tule Ebbesen og hans Broder Herr Agge Ravn og drak af Niels Jakobsens Lejle, saa sendte Herr Tule sine Ledsagere bort, nemlig Herr Agge Ebbesen, Lale Præst og mange andre Ledsagere, der væbnede opholdt sig i Nærheden. Da de nu sad og talte med Herr Tule, kom de løbende, og Herr Tule og de andre sammen med ham fangede dem paa Trods af deres Løfter og Sikkerhed. Og ved samme Lejlighed halshuggede de to Skytter og en fattig Bonde. Fire Hyrdedrenge og de andre Fanger sendte de til Lale Præsts Hus undtagen Niels Jakobsen og Herman Pumog. De red til Borgen Hunchals med dem og mente at tage Borgen med Svig ved Hjælp af dem, fordi Niels var Foged paa den. Og da de ikke kunde tage Borgen, tog de en god Hest, som tilhørte Herr Stig Nielsen, og nogle Svende og red derefter op i Herredet og fangede en Bonde, som var Grevens Foged og hed Tolv, i hans egen Gaard og beslaglagde alt hans Gods og førte ham bort med sig. Dette skete altsammen under den Fred, som blev lovet paa Sommerstedhede, og imens Hindsgavl-Overenskomsten bestod. Da Grev Jakob hørte det, klagede han derover for vor Broder, Kong Erik, og ligeledes for Hertug Valdemar og hans Broder og Grev Henrik af Holsten og andre af dem, der havde modtaget den Sikkerhed paa Sommerstedhede. Da paamindede de Kongen af Danmark og hans Brødre om deres Tilsagn, og at de skulde frigive Mændene, og at de skulde have deres Gods igen, og at det, som var forbrudt, skulde gøres godt igen. Da vedgik Kongen af Danmark, at det var ubilligt gjort og gav sit lukkede Brev til Herr Tule og Lale Præst og andre af deres Ledsagere, at de skulde give de fangne fri og give dem deres Gods igen. Samme Tid og paa samme Time, som den Forhandling fandt Sted ved Hindsgavl, afgav Kongen af Danmark Løfte for sig, sine Brødre, og alle sine Mænd, og sammen med ham afgav tre Bisper og 20 Riddere deres

Løfte. Og Kongen udstedte sit aabne Brev, bekræftet med Bispernes og Riddernes Segl. I samme Brev og Sikkerhed¹¹⁾ var det lovet, at de fornævnte Fanger skulde gives fri, og deres Gods tilbagegives dem, og at de frit skulde have Mulighed for at forsvare sig for de to Konger, naar de kom sammen. Trods al denne Sikkerhed¹¹⁾ førtes Niels Jakobsen og Herman Plumog til Kalundborg, for at de alle skulde miste deres Liv, med mindre de stillede Sikkerhed¹¹⁾ med deres Frænder for, at de aldrig mere vilde tjene os eller nogen af vore Mænd. Og ydermere løste Niels Jakobsen sig da for 800 Mark Penge og Herman sig for 100 Mark hvidt Sølv, og Bonden Tolv blev paalagt en Bod paa 140 Mark, og dog stod den ham i godt 300 Mark. Og den Bøde opkrævede Herr Tule Ebbesen, Lale Præst og deres Led-sagere, og Markus Uffesen maatte bøde 60 Mark skaanske Penninge. Herr Tule Ebbesen og hans Ledsagere tog det, som tilhørte dem. Alt dette skete under den Fred, som sluttedes ved Hindsgavl. Efter at Hoffet var sluttet ved Hindsgavl, og Kongen af Danmark sendte sine Breve til alle Landsting, at alt vort mødrene Gods og det mødrene Gods, som tilhørte de fordrevne fra Danmark, skulde overgives dem, da overgav Kongen det, som han havde, og Junker Kristoffer det, som han havde, og hver Mand det, som han havde, og de lod det staa saaledes, til Kornet var tærsket, og der skulde opkræves Skat. Da røvede de atter Godset og Skatten fra dem med alt det, som de havde i Skaane og paa Sjælland, paa Fyn eller i Halland, saaledes tog Kongen Ormslev, Grevens Gods paa Sjælland, til sig, og Grevens Gods Munkholm tog Grev Gerhard til sig; og alt andet som tilhørte Greven paa Sjælland tog dels Junker Kristoffer, dels andre af Kongens Mænd. Under alle disse Stilstande, som har været sluttet, har Anders Tagesen taget alt det Gods fra Herr Peder Jakobsen¹⁾, som han ejede i et Kirkesogn, der hedder Vejlev. Siden i alle disse Sager har Herr Niels Brok af Hylke røvet fra Herr Peder Jakobsen¹⁾ alt det Gods, som han ejede i Nissum i Hardsyssel i en By, der hedder Hinge, og alt det Gods, som han ejede paa Fyn, saa godt Gods, at det skylder¹³⁾ aarligt 400 Mark Penge. Foruden dette tog fornævnte Herr Niels Brok af Herr Peders Børns mødrene Gods 16 Mark Korn og 20 Mark Penge. (§ 4) Fremdeles blev der sluttet et Forlig med vore Mænd paa Kongen af Danmarks Vegne, at de skulde være i Sikkerhed paa alle Øer, men ikke komme paa Fastlandet. Da sendte Herr Torkil Magnussøn sine Svende til Læsø i sit Ærinde, og da kom Peder Pram og Palle Vognsen og hans Broder Lave og fangede alle hans Svende og en af hans Frænder, Jens Tordsen, som var

Væbner, og førte ham til Aalborg. Og Iver Bentsen lod ham henrette under den Stilstand. Og ved samme Lejlighed fratog de Herr Torkil Gods til en Værdi af saa godt som 300 Mark. Siden bød Kongen Herr Karl Aggesen og Henze Slapermule at ride til Herr Torkils Gods, og de tog saa godt Gods ud som 40 Mark for nogle Penge, skønt han kan bevise, at Gælden blev betalt for 23 Aar siden. Under den Stilstand, som blev sluttet ved Hindsgavl, kom Herr Niels Brok af Hylke til og tog en Søsterdatter til Herr Torkil, der var hendes nærmeste Væрге, uden hans Vilje; dette skete uden andre Frænders Samtykke, og han giftede hende med en Mand, og dette skete uden hendes egen Vilje. Og den, der fik hende, hed Knud Friis, han tog Herr Torkils Gods i Fyn, som da skyldte 100 Mark Penge¹³), og han forødtte det saa længe, at det nu ikke skylder en Mark Korn¹³). Siden fratog Jon Friis ham en halv Mark Korn af hans Gods, som hedder Dovns. Siden fangede Jon Friis en fornem Ridders Søn, som var vor Mand, og førte ham til sin egen Borg, da han red til ham for at gæste ham under Lejde; han førte ham til Tinge og lod ham hænge uden al Ret og Skel. (§ 5) Fremdeles efter at den Stilstand var blevet sluttet i Balgö, fangede Herr Peder Ebbesen Herr Jakob Nielsen Blaaafods Svend, som han aftvang en høj Pengebod. Og efter at der var sluttet Stilstand ved Fænø Kalv¹⁴), og vi to Konger skulde mødes der ved Skelskør, red Herr Peder Ebbesen til Herr Jakobs Gaard, som var hans tredje Gaard, og han borttog alt, hvad der var i den, saa meget, at det beløber sig til omkring 600 Mark Penge. (§ 6) Fremdeles har Kannikerne i Viborg i deres Besiddelse et Gods for Herr Jakob, som hedder Klarup; det gav og skødede Kong Erik, denne Konges Fader, ham med sit aabne Brev, som eksisterer endnu. Og Kannikerne siger at den nuværende Konge har givet det til dem.

Stephanius.

Nogle Klager af Kong Haakon, (Eriks) Broder, paa Dansk.

1) Kong Haakon 5.s Klagepunkter medtages, skønt de ikke udgør noget egentligt Diplom, fordi de er medtaget i den gamle Rigsbrevbog; i Stephanius' Registratur er de uden noget Aarstal, mens Hvitfeld anbringer sit udførlige Referat under Aar 1308 før Fredstraktaten af 29. August. Klagepunkterne maa være udarbejdet før 1303, da Kristoffer blev Hertug, og efter Aar 1300, da dette Aar nævnes i Kong Eriks Modklage (Nr. 148). — 2) Mødet maa have fundet Sted før 1295, antagelig 1289. — 3) 1290 jf. Erik Klipping og hans Sønner . . . ved Ellen Jørgensen S. 8. — 4) de to Konger. — 5) det er uklart, om der herved er tænkt paa en Voldgift ved Medlemmer af Kongernes Raad, jf. Ordene 'og Sagen var for Retten' nogle Linjer nedenfor. — 6) i Sommeren 1295, jf. DRB II 4 Nr. 184. — 7) 8. September. — 8) Forliget i Hindsgavl

25. Sept. 1295 (DRB II 4 Nr. 184). — 9) dvs. Drabsmændene undgik Kirkestraf. — 10) Grev Jakob af Halland. — 11) gengiver det ældre danske 'wissen', der egl. betyder 'Borgen', 'Kaution'. — 12) en af de for Mordet paa Kong Erik 5. Glipping dømte. — 13) dvs. svarer som Landgilde. — 14) 1300 16. Juli, se DRB II 4 Nr. 122.

Før 1308. 29. August¹⁾.

149

Kong Erik 6. Menved af Danmark fremlægger et nyt Anklageskrift mod Kong Haakon 5., Grev Jakob af Nørrehalland og andre af de fredløse.

1. Referat hos Hvitfeld.

Ligeledes fangede Herr Peder Jakobsen Oluf Mogensen og en af hans Hofmænd²⁾, mens der var Fred. Ligeledes oppebar han, mens der var Fred, alle Herr Simon Kams Indtægter af 14 Gaarde med 6 Læster Rug, Borg og Gaarde nedbrød han. Af Jens Most oppebar han 5 Pund Korn. Fornævnte Grev Jakob har i mange Aar oppebaaret Indtægten af Herr Peder Egesides Gods i Halland; den beløber sig aarlig til 50 Mark skaansk. Knud Skrub blev slagen og taget til Fange i sin egen Gaard, og hans Karl fik sine Ben afhugget af Peder Jakobsen. Peder Nielsen Billing fængslede og røvede fra Knuds Broder i den samme Gaard. Han slog tilmed Peder Nødde og hans Kone i deres egen Gaard og tog hans Svende til Fange. Han tog alt Niels Kunes Gods i hans Gaard. Fremdeles tog han Herlug Kristiansen til Fange og røvede fra ham. Fremdeles aftvang han Eskil Frændesen en Bod paa 20 Mark. Bjørn Tømmers Ben blev lemlæstet af Arvid Kyrning. Fremdeles tog Peder Jakobsen fra Borgerne i Næstved to Skibe og alt deres Gods. Han paalagde alle i Halland Skat og brød sig ikke om, hvad han gjorde. Grev Jakob har ogsaa i mange Aar taget de Penge, som Svend Fjærebo skulde oppebære af sit Gods³⁾. Han aftvang Lars Gudmandsen en Bod paa 20 Mark skaansk. Ture Biskopsen har han udplyndret ved Samsø. Halmstad Borgere har han frataget 3 Skibe og Gods, som tilhørte dem. Han har frataget Niels Andersens Karl ved Fynshoved Gods i Skind, Silke og Klæde for 400 Mark, som tilhørte Herr Anders. Samme Karl mistede 100 Mark af sine egne Penge. Samme Anders' Karl mistede ogsaa Gryder for 12 Mark ved Aarhus Kirkegaard. Fremdeles ihjelslog Arvid Knudsen Godmars Broder i hans eget Hus. Borgerne i Rostock har mistet: Johan Lange 60 Mark vendisk, Lübke 50, Johan Bremer et Skib til 55 Mark, der var Gods om Bord for 90 Mark. Alt dette har Grev Jakob og hans Folk taget

i Egholm Havn. Fremdeles mistede Oluf Assersen og hans Broder Gods for 400 Mark sjællandsk paa Samsø; Ture Biskopsen, Magister Bjørn og Anders Stigsen tog det. Fremdeles mistede Svend et Skib ved Fynshoved til en Værdi af 120 Mark. Niels Skaaning mistede ved Taasinge et Skib, vurderet til 60 Mark. Svend Djærv mistede et Skib som var 12 Mark værd. Asser mistede et Skib med Gods som var 100 Mark værd. Fremdeles har Kongen af Norge brandskattet Kongens Bønder paa Taasinge. Fremdeles brændte han Herr Mogens Langs Gods paa Taasinge, mens der var Fred. Han har frataget Hamund Lille hans Gods i Rodnæs. Fremdeles fratog han sammesteds Peder Tille hans Gods, og Bonden druknede han. Hvad angaar det Gods i Nim, svarer vi saaledes, at vor Herr Fader forlenede det til Marsk Stig og derfor ophørte den Forlening, da vor Fader døde. Vi ved intet om Anders Stigsens Gods, som Niels Brok og Niels Andersen har taget. Men vi vil skrive til dem, at de skal give det tilbage, med mindre de har særlige Grunde dertil.

2. *Registratur hos Stephanus.*

Svar til forskellige om forskellige Artikler.

1) se Nr. 147 Note 1. — 2) det samme som 'Svende'.

155

1308. 21. Oktober. Kolding.

Jens Pedersen, Jens Lavesen, Ture Pedersen, Jens Friis, Jens Holbæk, Gøde Nielsen, Oluf Eskilsen og Jens Turesen bevidner, at Niels Tap paa Kongens Ting har tilskødet Margrete, Hugnes Søster, hendes to Sønner Jens og Niels og en Datter Katrine to Gaarde i Hostrup Mark til lige Deling mellem dem, at samme Niels Tap har tilskødet to andre Sønner, Peder og Gøde, to Gaarde i Stenderup Mark, og at Jens Lavesen har tilskødet Peder og Gøde Jordegods i Eltang.

Original i Rigsarkivet.

Jens Pedersen, Jens Lavesen, Ture Pedersen, Jens Friis, Jens Holbæk, Gøde Nielsen, Oluf Eskilsen og Jens Turesen til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindeligt med Gud.

Vi gør vitterligt for alle, at vi har overværet, hørt og set, at en Mand Niels Tap paa vor Herres, de Danskes berømmelige Konge Eriks, Ting i Kolding i det Herrens Aar 1308, paa de 11,000 Jomfruers Dag til nærværende Brevviser, Margrete, Hugnes Søster og hendes to Sønner Jens og Niels og en af deres Søstre ved Navn Katrine har skødet og ved ret Skødning

og evig Afhændelse med tilbørlig Overgivelse har overdraget to Gaarde i Hostrup Mark med alt deres Tilliggende, som samme Niels før fik med ret Skødning af en Præst Sebbe, saaledes at de skal deles ligeligt mellem nævnte Margrete og hendes fornævnte Sønner og ene Datter, og saaledes at en ligelig Del af samme Gods skal tilfalde hver enkelt af dem.

Ydermere skødede og overdrog samme Niels Tap med evig Afhændelse paa samme Ting ved samme Løjlighed to Gaarde i Stenderup Mark med alt deres Tilliggende, som han ogsaa vides at have faaet ved ret Skødning af samme Herr Sebbe, til Peder og Gøde, der ogsaa er Sønner af fornævnte Margrete. Til Vidnesbyrd herom er vore Segl hængt under dette Brev. Givet fornævnte Sted Aar, og Dag.

Jeg fornævnte Jens Lavesen har ogsaa tilskødet de nævnte Peder og Gøde fem og en halv Mark Sølv i Jord i Eltang Mark paa fornævnte Ting, hvilket jeg gør vitterligt for alle og bekræfter ved at hænge mit Segl under dette Brev; de andres Segl er hængt under dette Brev til Vidnesbyrd og yderligere Sikkerhed herfor.

1309. 24. Januar. Horsens.

173

Biskop Esger 1. (Jul) af Aarhus henlægger Lime Kirke til Provstiet i Ommersyssel.

Afskrift (Aarhusbogen).

Esger, af Guds Naade Biskop i Aarhus, til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindeligt med Gud.

Vi gør vitterligt for alle, at vi med vort Kapitels Samtykke og Vilje ved dette Brev henlægger Kirken i Lime til Provstiet i Ommersyssel, som beklædes af den gode Mand, nærværende Brevviser, Herr Provst Jens, Kannik ved vor Kirke i Aarhus og vor Generalofficial¹⁾, at besidde med Rette evindeligt tilligemed alt dens Tilbehør. Til Vidnesbyrd herom har vi ladet vort Segl og vort ovennævnte Kapitels Segl hænge under dette Brev. Givet i Horsens i det Herrens Aar 1309 Dagen før Apostlen St. Paulus' Omvendelse.

1) Generalofficialen repræsenterede Bispem i hele Stiftet særlig med den Opgave at udøve Bispens Straffemyndighed og Jurisdiktion i Retssager. Ved Siden af ham kunde der ogsaa findes Officialer i enkelte Dele af Stiftet, f. Eks. i hvert Herred.

212

1310. 13. Januar. Aarhus.

Biskop Esger 1. (Jul) af Aarhus stadfæster den gamle Sædvane, at Aarhus Stifts gejstlige med Undtagelse af Kanniker og klostergivne efter modtagen Præstevielse skal være forpligtet til at gøre Tjeneste i Domkirken som Vikar i tre Aar mod en nærmere fastsat Betaling.

Afskrift (Aarhusbogen).

Esger, af Guds Naade Biskop i Aarhus, til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindeligt med Gud.

Da det i vor Kirke i vore Forgængeres Tid har været godkendt som en prisværdig Skik, at alle gejstlige i vort Stift, med Undtagelse af Kannikerne ved vor Kirke og Klosterfolk, efter modtagen Præstevielse i de tre umiddelbart paafølgende Aar er pligtige at gøre Vikartjeneste i vor ovennævnte Kirkes Kor, saaledes at de efter den der modtagne Øvelse i Præstegerningen blev mere skikkede til Sjælesorgen, har vi bestemt, idet vi godkender samme Sædvane med vort elskede Kapitels Samtykke, at samme Sædvane for Fremtiden skal overholdes ukrænkeligt; vi ønsker og bestemmer ikke desto mindre, at Vikarerne skal være tilfredse med, at der paa de sædvanlige Terminer, nemlig dels Andreas' Dag og dels St. Hansdag, udbetales dem 12 Mark gængse Penge, hvis de er Præster, 8 Mark gængse Penge, hvis de er Diakoner, og 6 Mark gængse Penge, hvis de er Underdiakoner, saaledes som det har været overholdt fra Arilds Tid. Ydermere skænker vi samme Vikarer den særlige Naade, at de kan gøre Tjeneste ved Altrene i vor Kirke, dog saaledes at Koret paa ingen Maade berøves sine skyldige og sædvanlige Gudstjenester. Forhandlet og givet i Aarhus i det Herrens Aar 1310 Ugedagen efter Helligtrekonger.

213

1310. 13. Januar.

Biskop Esger 1. (Jul) af Aarhus henlægger Framlev Kirke til Provstiet i Aarhus.

Afskrift (Aarhusbogen).

Esger, af Guds Naade Biskop i Aarhus, til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindeligt med Gud.

Da Provstiet ved Aarhuskirken intet har i fast Indtægt og i den Grad er knap og fattig med Hensyn til de uvisse Indtægter, saa at Provsten paa ingen Maade kan leve deraf i Overensstemmelse med Embedets Kray

har vi paa den foreskrevne Maade, kanonisk og frit, henlagt Kirken i Framlev til samme Provsti med vort elskede Kapitels enstemmige Bifald og Samtykke, efter at Præsten Peder Clemmensen, tidligere Sognepræst ved samme Kirke, efter eget Ønske og frit havde opladt den i vore Hænder, og da den retsligt og faktisk er ledig i Øjeblikket. Til Bevis for denne Henlæggelse er vort og vort elskede Kapitels Segl hængt under dette Brev. Givet i det Herrens Aar 1310 Ugedagen efter hellig Trekongers Dag.

1310. 18. Januar. Østrup.

215

Biskop Esger 1. (Jul) af Aarhus henlægger Hundslund Kirke til Kannikebordet i Aarhus.

Afskrift (Aarhusbogen).

Esger, af Guds Naade Biskop i Aarhus, til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindelig med Gud.

Alle skal vide saavel Efterkommere som nulevende, at vi med vort elskede Kapitels enstemmige Samtykke og Vilje har henlagt Kirken i Hundslund til vore Kannikers Bord i Aarhus evindelig. Til Vidnesbyrd herom har vi ladet vort Segl og vort Kapitels Segl hænge under dette Brev. Givet i Østrup i det Herrens Aar 1310 paa St. Priska Jomfru og Martyrs Dag.

1310. 21. Maj. Aarhus.

244

Biskop Esger 1. (Jul) af Aarhus erklærer, at Esger Nielsen, Sognepræst i Hornslet, i Bispens og Aarhus Kapitels Nærværelse har tilskødet Kannikebordet i Aarhus alt, hvad han ejer i Fællesskab med sin Broder Haagen i Beringmark.

Afskrift (Aarhusbogen).

Esger, af Guds Naade Biskop i Aarhus, til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindelig med Gud.

Alle skal vide, at Præsten Esger Nielsen, Sognepræst i Hornslet, i vor Nærværelse skænkede alt det Gods, løst og fast, som han havde i Fællesskab med sin Broder Haagen i Bering Mark til vore elskede Aarhuskannikers Fællesbord i Nærværelse af samme Kapitel; han skødede det i vor Kappeligg at besidde med Rette evindelig, idet han lovede med legemlig Ed i vor Haand at oplade alt Gods, løst og fast, der tilhørte hans Broder

sammesteds, til Kannikernes ovennævnte Bord, hvis han kunde, men hvis han ikke kunde, lovede han at skøde andet Gods, jævngodt med hans ovenfor nævnte Broders i Bering, og at skøde det paa samme Maade at besidde med Rette evindeligt for den Kost, som han bør have af oft-nævnte Bord for sig og en Svend i alle hans Livs Dage, hvilket vi ved dette Brev meddeler alle, for hvem det har Betydning. Til Vidnesbyrd herom er vort Segl hængt under dette Brev. Givet i Aarhus i det Herrens Aar 1310 den 21. Maj.

261

1310. 15. Juni. Avignon.

Pave Clemens 5. meddeler Biskop Esger 1. (Juli) af Aarhus, udvalgt til Ærkebiskop af Lund og Primas for Sverige, at han har løst ham fra Aarhuskirken og udnævnt ham til Ærkebiskop i Lund.

Afskrift i de pavelige Kopibøger.

Til vor ærværdige Broder Esger, tidligere Biskop af Aarhus, udvalgt til Ærkebiskop af Lund, Sveriges Primas. Blandt andre Bekymringer som Udøvelsen af vort sorgfulde og af mangfoldige Anstrengelser tyngede Hyrdeembede lægger som en Byrde paa vore Skuldre, optages, plages og nages vort Sind dog navnlig af, at vi med Hensyn til hver enkelt Kirkes Tilstand aarvaagent skal betænke og omhyggeligt sørge for, at der til de enkelte Kirker gennem vor forudseende Indsigt, snart ved en simpel Provision, snart ved en passende Forflyttelse, alt efter hvad Tid og Sted forlanger, kommer en egnet Hyrde og beskikkes en klog Leder, saaledes at Kirkerne med den himmelske Naades Støtte kan glæde sig over at opnaa den Fremgang, de ønsker. Da nu Kirken i Lund er berøvet sin Hyrdes Trøst paa Grund af, at vor ærværdige Broder Isarn, udvalgt til Ærkebiskop af Salerno, tidligere Ærkebiskop af Lund, af os er blevet forflyttet til Kirken i Salerno, som da var ledig, er vi omhyggeligt betænkt paa en hastig Besættelse af Kirken i Lund, for at den ikke i lang Tid skal lide under Ulemperne ved sin Ensomhed; idet vi ønsker, at der ved vor nidkære Forsorg skal komme en saadan Mand i Spidsen for samme Lundekirke, om hvem vi sikkert ved, at hans tydelige og klart erkendte Fortjenester vil genløse ham, hvis Kærlighed til den Menighed, der skal betros hans Styre er hævet over enhver Tvivl, paa hvis Tro hans undergivne trygt og sikkert kan forlade sig, og ved hvis nidkære Omhu Kirken i

Lund kan styres paa frelsebringende Maade i aandelige og timelige Anliggender og ved Guds Hjælp gaa frem efter Ønske, har vi rettet vor Sjæls Øje mod Din Person, hvis tydelige Fortjenester ved tilstrækkelig Erfaring ikke er os og vore Brødre ubekendte, og efter disse vore Brødres Raad og af apostolisk Magtfuldkommenhed har vi løst Dig, der da var Biskop i Aarhus, fra det Baand, hvormed Du var knyttet til Aarhuskirken, idet vi forflytter Dig til ovennævnte Kirke i Lund og, skønt Du er fraværende, stiller Dig i Spidsen for denne Kirke som dens Ærkebiskop og Hyrde. Vi overdrager Dig Sjælesorgen ved og Forvaltningen af denne Kirke i aandelige og timelige Anliggender og giver Dig Tilladelse til frit at overgaa til Ledelsen af Kirken i Lund, da vi har faaet en fast Tro til, at den ved Din omsigtsfulde Dygtighed vil blive omhyggelig bevaret for Skader og ledet af Dine frelsebringende Raad paa nyttig Maade vil blive øget og fremmet. Derfor paalægger vi Dig, vor Broder, ved denne apostoliske Skrivelse, at Du med ydmygt Sind gaar ind under den Byrde, Herren har paalagt Dig, i samme Kirke i Lund, idet Du omhyggeligt drager Om-sorg for i Ord og Gerning at belære Herrens Hjord, som i denne Kirke er betroet Dig, saa den med Guds Hjælp ved Din omsorgsfulde Nidkærhed paa rosværdig Maade kan gaa frem i aandelig og timelig Henseende. Givet i Avignon den 15. Juni i vort Pontifikats 5. Aar.

1310. 9. September.

302

Biskop Esger 2. (Bonde) af Aarhus tilskøder Ribekannikerne alt sit Gods i Skast Sogn med Undtagelse af en Gaard, som han tidligere har skænket til sit Alter i Vor Frue Kirke i Ribe, for at der kan holdes Aartid for ham selv og hans Forældre.

Original i Rigsarkivet.

Esger, af Guds Barmhjertighed Biskop i Aarhus, til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindeligt med Gud.

Alle skal vide, at vi har skødet og skænket til de gode Mænd og ærværdige Kanniker i Ribe med fuld Ret alt vort Gods, som vi ejer i Skast Sogn med Undtagelse af en Gaard, som vi har skænket til vort Alter i Ribe i Vor Frue Kirke sammesteds paa det Vilkaar, at nævnte Kanniker skal holde vor Aartid, for vor Faders og vor Moders Sjæle, mens vi lever, paa Jomfru Eufemias Dag, det vil sige den trettende April, og efter vor Død ved at skifte til den Dag, da Gud værdiges at bortkalde os fra dette

Liv. Til Vidnesbyrd om denne Gave er vort Segl hængt under dette Brev. Givet i det Herrens Aar 1310 Dagen efter vor Frues Fødsel.

307

1310. 13. Oktober. Aarhus.

*Biskop Esger 2. (Bonde) af Aarhus mageskifter Jordegods i *Aspe og Ungstrupmark i Lysgaard Herred med Aarhus St. Clemens Kirkes Bygningsfond og paalægger Bønderne fremtidigt at erlægge deres Afgifter til Kirkens Prokurator Jens Degn.*

Afskrift (Aarhusbogen).

Esger, af Guds Naade Biskop i Aarhus, til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindelig med Gud.

I skal vide, at alle vore Godser, hvert og eet, i *Aspe og Ungstrupmark, som Herr Eskil, salig Ihukommelse, Provst i Lysgaard Herred, i sin Tid ejede med alle deres Tilliggender, tilskøder vi ved nærværende til St. Clemens Kirkes Bygningsfond i Aarhus at besidde med Rette evindelig som Vederlag for det Gods i Laasby Mark, som vi anerkender at have faaet af fornævnte Kirke, idet vi paalægger de undergivne, der bor paa nævnte Godser, at de for Fremtiden ikke skal svare nogen anden af samme end Jens Degn, samme Kirkes Prokurator. Til Vidnesbyrd herom har vi ladet vort Segl og vort elskede Kapitels Segl hænge under dette Brev. Givet i Aarhus i det Herrens Aar 1310 Tirsdag efter de hellige Martyrer Dionysius' og hans Fællers Dag i Nærværelse af Herr Peder, Biskop af Viborg.

321

1310.

Brev paa Gods i Sjelle i Framlevherred.

Skanderborgske Registratur.

Brev paa Gods i Sjelle i Framlev Herred. Dateret 1310.

322

1310.

Abbed . . af Vitskøl vidimerer et Brev, hvori Abbed . . af Ømkloster bevidner, at Torben Kalv har pantsat alt sit Gods paa Egaamark til Ømkloster.

Skanderborgske Registratur.

Abbeden af Vitskøls Brev paa Latin, at Abbeden af Ømkloster bevidnede, at Torben Kalv pantsatte ham paa Øm Klosters Vegne alt hans Gods og alle hans Rettigheder paa Egaa Mark. Dateret 1310.

1311. 2. Februar. Randers.

329

Kong Erik 6. Menved gør vitterligt, at Herr Esger, udvalgt til Ærkebiskop af Lund, paa det kongelige Retterting har tilskødet Herr Broder (Degn), Kongens Vicekansler, Jordegods i Trollerup Mark, som Niels Bise paa Aabo Sysseleting havde pantsat til Herr Esger.

Afskrift (Aarhusbogen).

Erik, af Guds Naade de Danskes og Venders Konge, til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindelig med Gud.

I skal vide, at Herr Esger, af Guds Naade udvalgt til Ærkebiskop i Lund, personligt tilstede paa vort Retterting til nærværende Brevviser, vor Vicekansler Herr Broder, har skødet og overdraget de to Mark Gulds Jord i Trollerupmark, som Niels Bise paa Aabo Sysseleting har pantsat til den samme udvalgte Ærkebiskop for 40 Mark Penge, at besidde med Rette evindelig. Til Vidnesbyrd herom er vort Segl og Herr Jens Lavesens Segl hængt under dette Brev. Givet i Randers i det Herrens Aar 1311 paa vor Frues Renselsesfest.

1311. 9. Marts. Viborg.

331

Kong Erik 6. Menved erklærer, at Broder (Degn), Kongens Vicekansler, paa Kongens Retterting har mageskiftet forskelligt Gods med Jens Assersen af Grimskær og Asser Jonsen, samt at de har udpeget et Nævn paa fem Mand, der skal foretage Mageskiftet.

Afskrift (Aarhusbogen).

Erik, af Guds Naade de Danskes og Venders Konge, til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindelig med Gud.

I skal vide, at Herr Broder, vor Vicekansler, paa den ene Side og Jens Assersen af Grimskær og Asser Jonsen paa den anden Side personligt tilstede paa vort Retterting besluttede at foretage følgende Mageskifte af deres Gods: samme Herr Broder, nærværende Brevviser, skal have samme Jens Assersens og Asser Jonsens hele Gods i *Brinne og Brinnemark og Grimskær til Vederlag for sit Gods i Torup og Jonstrup at besidde

med Rette evindelig. Ydermere udnævntes Niels Lang og Jens Jotæn af nævnte Herr Broder og Selgern Tordsen og Gøde i Ajstrup af de nævnte Jens Assersen og Asser Jonsen til Voldgiftsmænd samt Herr Niels Kurv af begge Parter saaledes, at alt, hvad disse fem Mænd eller to af dem i For-
 ening med samme Herr Niels Kurv indbyrdes maatte sige og gøre angaaende fornævnte Mageskifte og det Tillæg, der skulde gives den ene af de to til Forøgelse af Godset, det skulde samme Herr Broder og Jens Assersen og Asser Jonsen fuldstændig være tilfredse med. Til Vidnesbyrd herom er vort Segl hængt under dette Brev. Givet i Viborg i det Herrens Aar 1311 Tirsdag før Gregorius' Dag med Herr Jens Lavesen som Vidne.

335

1311. 22. Marts. Viborg.

Kong Erik 6. Menved stadfæster Randers Bys Privilegier og tillader, at alle Sager angaaende Drab og Vold, der har fundet Sted inden for Bygrænsen, dømmes paa Bytinget, og at 40 Marksbøder tilfalder Byen.

Afskrift i Stadfastelse af 1436 10. Februar.

Erik, af Guds Naade de Danskes og Venders Konge, til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindelig med Gud.

Fortidens Vise har fastsat, at højtidelige Handlinger skal foreviges ved skriftligt Vidnesbyrd, for at de ikke skal forsvinde med Tiden. Derfor ønsker vi at gøre vitterligt for alle, nulevende som tilkommende, at det i Betragtning af den Lydighed og de Tjenester, som vore elskede Bymænd i Randers ofte har vist og trofast ydet os og vore Forfædre¹⁾, er vor Vilje, at de fuldt og helt skal nyde alle Friheder, Begunstigelser og Rettigheder, som de uhindret plejede at nyde paa Kong Valdemars Tid og frit plejede at bruge, nemlig <1> at inden for deres Bys Grænse, d. v. s. Byomraadets Pæle²⁾, skal der straffes strengt for Manddrab, for Skade tilføjet med Daggert³⁾, for Lemlæstelse, for uretmæssigt Ran, for Vold, der tilføjes nogetsomhelst Menneske, og for voldeligt Indbrud i Huset. Med Hensyn til disse og alle andre Gerninger af denne Slags giver vi dem især den Frihed, at der for al Vold, som nogensomhelst fremmed udøver i samme By-samfund, og som Gerningsmanden efter Loven fældes for af Sandemændene eller ogsaa erklærer sig skyldig i paa Ting, skal erlægges som Bod til samme By 40 Mark Penge, ligesom til os⁴⁾, ud over det, der er fastsat i Loven. <2> Det er ogsaa vor Vilje, at man skal have otte Sandemænd

efter samme Bys gamle Sædvane, og der skal ikke uden videre udstedes eller erhverves Inkvisitionsbrev⁵) m. H. t. nævnte Sandemænds Gerning af dem, der bor udenfor samme By, med mindre Bymændene sammesteds afgiver Vidnesbyrd sammen med dem om Sandemændenes Ed⁶). Derfor forbyder vi strengt under Trusel om vor Naades Fortabelse, at nogen af vore Fogeder, deres Stedfortrædere eller nogensomhelst anden, af hvilken Stilling han end maatte være, drister sig til i nogen Henseende at hindre eller besvære disse Bymænd mod nærværende Naade, som vi har skænket dem, saafremt han vil undgaa vor kongelige Vrede og Hævn. Til Vidnesbyrd herom har vi ladet vort Segl hænge under dette Brev. Givet i Viborg i det Herrens Aar 1311 Mandagen næst efter Midfastesøndag i vor Nærværelse.

1) der sigtes maaske til Valdemar 1.s Ophold i Randers Aar 1157; efter Flugten fra Roskilde begav Valdemar sig til Randers, hvor han samlede en Hær mod Svend Grate. For at sikre sig Indbyggernes Velvilje synes Valdemar at have tilstaaet dem visse Fordele. Der er dog intet skriftligt bevaret herom, og de i Brevet nævnte særlige Privilegier, der skal have tilkommet Byen 'paa Kong Valdemars Tid', kan ikke godt være ældre end Valdemar 2. Sejrs Tid. — 2) Den latinske Tekst har 'Wibols pati' (vel forskrevet for 'Wibols pali'). Wibold er det nedertyske 'Wikbelde', der baade betyder Grænserne for Byomraadet, Omraadet selv og Byen. Bygrænsen var ofte angivet ved et Fredskors. — 3) *trusile* i middelalderlige latinske Tekster svarer til det klassiske *pugio*, Dolk, Daggert. — 4) ifølge Jyske Lov 3,22 skulde der for Drab og Vold forøvet i Købstad udover de sædvanlige Bøder erlægges 40 Mk. til Kongen og iøvrigt ogsaa 40 Mk. til den forurettede. — 5) Herved forstaas vistnok i denne Forbindelse et af Bispens udstedt Brev, hvorved han indstævnede Parterne i Sagen til at møde for sig og bedste Bygdemænd, der i Jylland dannede en Instans for hvilken Sandemænds Eder kunde indbringes til Prøvelse; jvf. Poul Johs. Jørgensen i 'Tidsskrift for Rettsvidenskab', 1944, 1. Hefte p. 103. — 6) I Almindelighed kunde den, der følte sig forurettet ved en Sandemandskendelse, uden videre erhverve et Inkvisitionsbrev over Sandemændene.

1311. 18. April.

337

Abbed . . i Øm Kloster, Oluf, Kannik i Aarhus, Prioren i Ring Kloster og Borgerne i Horsens vidimerer et Brev udstedt af Junker Kristoffer og Junker Valdemar, Sønner af Kong Erik 5. Glipping, med flere 1302 5. Marts, se DRB II 5 Nr. 178.

Original i Rigsarkivet.

Broder [. .], Abbed i Øm, Oluf, Kannik i Aarhus, Prioren i Ring Kloster og Borgerne i Horsens til alle, hvem dette Brev kommer i Hænde, Hilsen og oprigtig Kærlighed med Gud.

I skal vide, at vi har set et Brev udstedt af Junkerne Kristoffer og Valdemar, Sønner af afdøde Kong Erik af Danmark, og de ærværdige Fædre Bisperne Kristian af Ribe og Peder af Viborg og andre troværdige Mænd, uskrabet, ustunget og ubeskadiget i enhver Henseende og med følgende Ordlyd: Kristoffer og Valdemar, Sønner af Erik, fordum de Danskes Konge, Kristian af Ribe og Peder af Viborg, af Guds Naade Bisper, Knud Esbernsen, den berømmelige danske Konges Kammermester, Lars Tygesen og Jens Lekke, Marsker, Svend Bonde, Gunnulv Svendsen, Jens Mist, Jens Nielsen af Aastrup og Esger Apesen til alle, som ser dette Brev, Hilsen evindeligt med Gud (o. s. v. = *DRB II 5 Nr. 178*). Til Vidnesbyrd herom er vore Segl hængt under dette Brev. Givet i det Herrens Aar 1311 paa Søndagen Quasi modo geniti¹).

1) første Søndag efter Paaske.

338

1311. 18. April. Aarhus.

Svend Fynbo, Kongens Foged i Aarhus, giver Herr Jens, Provst i Aarhus, Kvittering for at have betalt den Plovskat, som Kannikebordet og Provsten skulde erlægge for Aaret 1311.

Afskrift (Aarhusbogen):

Sven Fynbo, den Herre Kongens Foged i Aarhus, til alle, der ser nærværende Brev, Hilsen evindeligt med Gud.

Alle skal vide, at jeg af den gode Mand Herr Jens, Provst i Aarhus, nærværende Brevviser, har hævet og faaet fuldt og helt efter mit Ønske 60 Mark Penge for Kannikernes Fællesbord ved samme Kirke og 10 Mark for ham selv i Plovskat, som blev givet min Herre Kongen dette Aar. Derfor erklærer jeg paa min Herre Kongens Vegne ved nærværende Herr Provsten for fri og helt undtagen at være med Hensyn til fornævnte Sum. Til Vidnesbyrd herom er mit Segl hængt under dette Brev. Givet i Aarhus i det Herrens Aar 1311 Søndagen, da der synges Messen Quasi modo geniti¹).

1) se Note til Nr. 337.

344

1311. 6. Juni. Aarhus.

Aarhus Kapitel befuldmægtiger Herr Esger, udvalgt Ærkebiskop af Lund og fho

Biskop af Aarhus, til at varetage Kapitlets og Aarhuskirkes Interesser paa det almindelige Kirkemøde, der skal afholdes i den nærmeste Fremtid.

Afskrift (Aarhusbogen).

Aarhus Kirkes Kapitel i Danmarks Rige til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindeligt med Gud.

Vi gør vitterligt for alle, at vi til den ærværdige Fader i Kristus, Herr Esger, af Guds Naade udvalgt til Biskop af Lund, forhen Biskop af vor Kirke, ved nærværende Brev giver og overdrager Frihed og Fuldmagt til i vort og fornævnte Aarhus Kirkes Navn at give sit Samtykke til det, der paa det førstkommende almindelige Kirkemøde fastsættes, vedtages og bestemmes og til at gøre alle og hver enkelt Ting, som paa fornævnte Kirkemøde maatte være hensigtsmæssigt, idet vi til evig Tid vil anse det for gældende og gyldigt, hvad fornævnte ærværdige Fader maatte gøre paa samme Kirkemøde paa vore og vor Kirkes Vegne. Til Vidnesbyrd herom er vort Segl hængt under dette Brev. Givet i Aarhus i det Herrens Aar 1311 paa Søndagen Trinitatis.

1311. 2. Oktober. Vienne.

358

Hugo Géraldy, Ærkedegn ved Kirken i Rouen og Pavens Kapellan, godkender den Fuldmagt, ved hvilken Aarhus Kapitel har overdraget Ærkebiskop Esger af Lund at repræsentere sig paa Konciliet i Vienne.

Afskrift (Aarhusbogen).

Alle skal vide, at den ærværdige Fader i Kristus, Herr Esger, af Guds Naade udvalgt til Biskop af Lund, befuldmægtiget og i Egenskab af befuldmægtiget for hver af de Personer, der er opførte i hans nedenfor skrevne Fuldmagt, som stævnedes til det almindelige Kirkemøde, der afholdes den 1. Oktober, i Kraft af denne Fuldmagt præsenterede sig for os Hugo Géraldy, Ærkedegn af Eu i Rouens Kirke, den Herre Pavens Kapellan og udnævnt specielt af samme Herre, vor Pave til at modtage saadanne Præsentationer, og han medbragte en Fuldmagt, hvis Ordlyd er følgende: Aarhus Kirkes Kapitel i Danmarks Rige til alle, der ser dette Brev (o. s. v. *Nr. 344*). Til Godkendelse heraf har vi paa samme befuldmægtigedes Begæring udstedt dette Brev og ladet det besegle med vort Segl. Dette blev forhandlet i Vienne den 2. Oktober i det Herrens Aar 1311 i den niende Indiktion i sjette Aar af vor højhellige Fader og Pave Clemens 5.s Pontifikat.

361

1311. 15. Oktober. Vienne.

Pave Clemens 5. meddeler Ærkebiskop Esger af Lund, at han har tildelt ham Palliet.

Afskrift i de pavelige Kopibøger.

Til vor ærværdige Broder Ærkebiskop Esger i Lund, Sveriges Primas. For nylig¹⁾ har vi efter vore Brødres Raad og af apostolisk Magtfuldkommenhed løst Dig, der da var Biskop i Aarhus, fra det Baand, hvormed Du holdtes knyttet til Kirken i Aarhus, og ladet Dig overføre til Kirken i Lund, der da var ledig, idet vi stillede Dig i Spidsen for Kirken i Lund som dens Ærkebiskop og Hyrde, betroede Dig Omsorgen for og Ledelsen af den i aandelige og timelige Anliggender og gav Dig Frihed til at overgaa til Styrelsen af Kirken i Lund. Men efter at Du senere saa indtrængende, som det bør ske, har bedt os om Palliet, Ærkebispæverdighedens Tegn, har vi imødekommet Dine Bønner og besluttet gennem vore elskede Sønner Kardinaldiakonerne Napoleon af S. Adriano, Jakob af S. Giorgio in Velabro, Richard af S. Eustachio, Raymundus af Sta. Maria Nova og Bernhard af Sta. Agata, at overgive Dig dette Pallium, som er taget fra den hellige Peters Legeme²⁾, for at Du kun kan bruge det i Din Kirke paa de Dage, der findes opregnet i Kirkens Privilegier. For at ikke Tegnet skal staa i Modstrid med den, der har faaet Tegnet, men Du ogsaa i Dit Indre kan bevare i Din Tanke, hvad Du bærer i det Ydre, retter vi vor indtrængende Bøn og Formaning til Dig, vor Broder, om at bestræbe Dig for med den Guds Bistand, der giver sine Naadegaver og tildeler Belønninger, at iagttage Ydmyghed og Retfærdighed, som bevarer og forfremmer den, der tjener dem, og med Guds Hjælp omhyggeligt drage Omsorg for at øge Kirken i Lund, Din Brud, saa den tager til baade i aandelig og timelig Henseende. Givet i Vienne den 15. Oktober i vort Pontifikats 6. Aar.

1) jf. Nr. 261 (1310 15. Juni). — 2) DRB II 3 Nr. 25 Note 2.

387

1311.

Herr Tønne skænker Gods i Virring til Ring Kloster.

Skanderborgske Registratur.

To Pergamentskøder sammenbundne, lydende paa noget Gods i Virring, som blev skænket af en ved Navn Herr Tønne til Ring Kloster. Dateret 1311.

1312. 7. Maj. Vienne.

415

Pave Clemens 5. udnævner Biskop Kristian 2. af Ribe og Abbederne af Løgumkloster og Ømkloster til Konservatorer og Dommere for Ærkebiskop Esger af Lund, saalænge han lever, da han har klaget over, at saavel gejstlige som verdslige i Lunds Stad og Stift har sat sig i Besiddelse af ærkebiskoppelige Ejendomme og Rettigheder, og det er ham umuligt at klage til Paven i hvert enkelt Tilfælde.

Afskrift i de pavelige Kopibøger.

1312. 8. Maj. Vienne.

418

Pave Clemens 5. meddeler Esger 2. (Bonde), udvalgt til Biskop af Aarhus, at han giver ham Dispensation med Hensyn til hans Alder og udnævner ham til Biskop af Aarhus, da Embedsbesættelsen tilkommer Paven som Følge af, at Bispesædet har staaet ledigt under hele hans Pontifikat.

Afskrift i de pavelige Kopibøger.

Til vor elskede Søn Esger, udvalgt til Biskop af Aarhus. Blandt andre Bekymringer, hvorved vi paa Grund af forskellige opdukkende Hverv uafadeligt drages bort fra vort Hyrdeembedes Pligt, er det vor særlige Bekymring at besætte de Kirker, der er berøvede deres Hyrder, med egnede Personer. Da Kirken i Aarhus nylig blev ledig ved, at vi forflyttede¹⁾ vor ærværdige Broder Esger, nu Ærkebiskop i Lund, men da Biskop i Aarhus, til Kirken i Lund, som da var berøvet sin Hyrdes Trøst, har vi — i Betragtning af, at ingen anden end vi kunde befatte sig med Besættelsen af fornævnte Kirke i Aarhus, eftersom vi i sin Tid før denne Ledighed særligt har forbeholdt os og det apostoliske Sæde Besættelsen ogsaa af alle Domkirker, som under hele vort Pontifikat maatte blive ledige ved samme Sæde²⁾, idet vi fra da af erklærede det for magtesløst og uden Betydning at være, om nogen, hvilken Myndighed han end havde, med eller uden Viden herom, handlede anderledes desangaaende — i den Hensigt med faderlig og nidkær Omhu at skride til en hastig Besættelse af Kirken i Aarhus, for at den ikke skulde være udsat for Ulemperne ved længere Tids Ledighed, rettet vor Sjæls Øje mod Dig, der er Kannik

ved nævnte Kirke i Aarhus, og vi giver Dig nu med vor apostoliske Myndighed, uanset Bestemmelsen paa Kirkemødet i Lyon og enhver anden derimod stridende Bestemmelse, Dispensation med Hensyn til den Mangel, Du ved Din unge Alder lider under — idet Du siges at gaa i Dit 25. Aar³⁾ eller saa —, og erklærer Dig uanset denne Mangel for egnet til at opnaa denne Værdighed. I Betragtning af Din boglige Kundskab, Din redelige Karakter, Din rene Vandel og Livsførelse og de mangfoldige andre Dyder, Du vides at være smykket med, sætter vi Dig efter vore Brødres Raad og af apostolisk Magtfuldkommenhed i Spidsen for denne Kirke i Aarhus som dens Biskop og Hyrde, idet vi betror Dig den fulde Sjælesorg i og Forvaltningen af den i aandelige og timelige Anliggender, eftersom vi har faaet en fast Tro til, at samme Kirke i Aarhus ved Din vidtskuende Dygtighed vil blive bevaret mod Skader og med Guds Hjælp vil gaa frem efter Ønske i timelige og aandelige Anliggender. Tag derfor med beredvillig Ærbødighed Herrens Aag paa Dig, bøj i Ydmygheds Aand Din Nakke for hans søde Byrde og søg paa en klog og nyttig Maade at varetage Sjælesorgen og Forvaltningen ved samme Kirke i Aarhus, saaledes at den under Din heldbringende Styrelse kan ledes lykkeligt og gaa fremad paa en frelsebringende Maade, og Du som en Hyrde, aarvaagen i sin Omsorg, kan erkendes at have styret Kirken i Aarhus med en heldig Haand. Givet i Vienne den 8. Maj i vort (Pontifikats) 7. Aar.

1) kun Paven kunde foretage en saadan Forflyttelse (*translatio*; jf. c. 2 X de translatione episcopi I 7). — 2) jf. Moltesen, De avignonske Pavers Forhold til Danmark p. 123. — 3) den kanoniske Alder for Præstevielse er 25 Aar (siden 1311), jf. c. 3 Clem. de aetate et qualitate I 6.

419

1312. 8. Maj. Vienne.

Pave Clemens 5. meddeler Kapitlet i Aarhus, at han har udnævnt den udvalgte Biskop Esger 2. (Bonde) til Biskop af Aarhus og paalægger Kapitlet at vise ham den skyldige Lydighed.

Afskrift i de pavelige Kopibøger.

Paa samme Maade til vore elskede Sønner Kapitlet ved Kirken i Aarhus. Blandt andre Bekymringer o. s. v. indtil 'gaa frem efter Ønske i timelige og aandelige Anliggender'. Derfor paalægger vi Eder alle, at I i fuldstændig Ydmyghed bøjer Eder for samme udvalgte Biskop som

Eders Fader og Sjølehyrde og sørger for at vise ham skyldig Lydighed og Ærbødighed. Ellers vil vi stadfæste den Dom, som han med Rette maatte fælde over de genstridige, og med Guds Hjælp lade den ubrydeligt overholde, til han har faaet passende Oprensning. Givet som ovenfor¹⁾.

1) jf. Nr. 418.

1312. 8. Maj. Vienne.

420

Pave Clemens 5. meddeler Gejstligheden i Aarhus Stad og Stift, at han har udnævnt den udvalgte Biskop Esger 2. (Bonde) til Biskop af Aarhus.

Afskrift i de pavelige Kopibøger.

Paa samme Maade til vore elskede Sønner Gejstligheden i Aarhus Stad og Stift.

1312. 8. Maj. Vienne.

421

Pave Clemens 5. meddeler Menigheden i Aarhus Stad og Stift, at han har udnævnt den udvalgte Biskop Esger 2. (Bonde) til Biskop af Aarhus og paalægger Menigheden at være ham lydige.

Afskrift i de pavelige Kopibøger.

Paa samme Maade til vore elskede Sønner Menigheden i Aarhus Stad og Stift indtil . . . Derfor retter vi vor Bøn, Opfordring og indstændige Formaning til Eder alle og paalægger Eder ved denne apostoliske Skrivelse, at I med Fromhed modtager fornævnte udvalgte Biskop, behandler ham vel og ydmygt retter Eder efter hans gavnlige Formaninger og Befalinger, saa at han kan glæde sig over i Eder at have faaet fromme Børn, og I altid i ham kan have en naadig Fader. Givet som ovenfor¹⁾.

1) jf. Nr. 418.

1312. 8. Maj. Vienne.

422

Pave Clemens 5. meddeler Aarhuskirkens Vasaller, at han har udnævnt den udvalgte Biskop Esger 2. (Bonde) til Biskop af Aarhus og paalægger dem at vise ham Troskab.

Afskrift i de pavelige Kopibøger.

Paa samme Maade til vore elskede Sønner samtlige Vasaller under Kirken i Aarhus indtil . . . Derfor paalægger vi Eder alle, at I tager fromt mod samme udvalgte Biskop, behandler ham vel og ydmygt retter

Eder efter hans frelsebringende Formaninger og Befalinger og, idet I aflægger samme den sædvanlige Troskabsed, yder ham vanlig Tjeneste og svarer ham de Afgifter og Indtægter, I er ham skyldige, saaledes at han kan glæde sig over i Eder at have faaet fromme Børn, og I i ham kan have en altid naadig Fader. Ellers vil vi stadfæste den Dom eller Straf, som han i det aandelige eller det timelige med Rette maatte afsige over de genstridige, og med Guds Hjælp lade den ubrydeligt overholde, til han har faaet passende Oprejsning. Givet som ovenfor¹⁾.

1) jf. Nr. 418.

423

1312. 8. Maj. Vienne.

Pave Clemens 5. meddeler Kong Erik 6. Menved af Danmark, at han efter Biskop Esger 1. (Jul) af Aarhus' Udnævnelse til Ærkebiskop af Lund i hans Sted har udnævnt Aarhuskanniken, den udvalgte Biskop Esger 2. (Bonde) til Biskop af Aarhus og beder Kongen yde Bispen sin Hjælp til at opretholde og udvide Aarhuskirkens Rettigheder.

Afskrift i de pavelige Kopibøger.

Paa samme Maade til vor kære Søn i Kristus (Erik), den berømmelige Konge af Danmark. Hos Barmhertighedens evige Konge erhverver Du den evige Gengældelses Løn og hos Menneskene Lov og Pris, hvis Du af Ærbødighed for samme Konge værner kirkelige Personer, især dem, der beklæder Bispeværdigheden, med velvillig Gunst og naadigt lader dem blive kongelig Beskyttelse til Del. Derfor opfordrer vi Dig, hvis Omsorg er os bekendt, med saa meget desto større Tillid dertil, som vi haaber at finde Dig beredt og villig ved Udførelsen af gode Gerninger. Da Kirken i Aarhus nylig o. s. v.¹⁾ indtil . . . Derfor retter vi vor Bøn og Opfordring i Herren til Dig, høje Konge, om at have samme udvalgte Biskop og fornævnte Kirke i Aarhus, der er betroet hans Styrelse, særligt anbefalede af guddommelig Ærbødighed for det apostoliske Sæde og os og til Forøgelse af Din Hæder og over for samme udvalgte Biskop at vise Dig gavmild med kongelig Gunst og naadig ved enhver Lejlighed, saaledes at samme udvalgte Biskop i Tillid til Din kongelige Bistand uafsladelig kan have Held med sig ved Udøvelsen af det biskoppelige Embede, og Du som Følge deraf og som Følge af Dine øvrige fromme Gerninger foruden den evige Saligheds Løn, der bør foretrækkes frem for alt andet, som en katolsk Fyrste og

en Velsignelsens Søn i fyldigere Maal kan fortjene at opnaa nævnte Sædes og vor Naade. Givet som ovenfor¹⁾).

1) jf. Nr. 418.

1312. 9. Maj. Vienne.

424

Pave Clemens 5. giver Biskop Esger 2. (Bonde) af Aarhus Tilladelse til at modtage Indvielse af en Ærkebiskop eller Biskop i Nærværelse af to eller tre andre Bisper fra hans eget Land.

Afskrift i de pavelige Kopibøger.

Til samme¹⁾). Da vi nylig efter vore Brødres Raad besatte Kirken i Aarhus, som da stod uden Hyrde, med Din Person og satte Dig over den som dens Biskop og Hyrde samt med apostolisk Myndighed gav Dig Dispensation for den Mangel, Du ved Din Ungdom lider under, saa Du uanset denne lovligt kan beholde Aarhus Bispestol, bøjer vi os for Dine Anmodninger og giver Dig ved dette Brev Fuldmagt og Frihed til at modtage Indvielsens Naadegave af en hvilkenksomhelst Ærkebiskop eller Biskop, som har det apostoliske Sædes Naade og har Del i dets Fællesskab, saaledes at han tilkalder og faar Bistand dertil af to eller tre andre Bisper i de Egne, som har en lignende Naade og har Del i det samme Fællesskab. Men det er vor Vilje, at samme Ærkebiskop eller Biskop, naar han har meddelt Dig denne Indvielsens Naadegave, i vort og den romerske Kirkes Navn modtager Troskabseden af Dig efter den Formular, som vi sender Dig i vor Bulle. Formularen til den Ed, som Du skal aflægge til os, skal Du snarest muligt lade os sende ved særligt Bud i Dit aabne Brev og beseglet med Dit Segl. Begiv Dig derfor til samme Kirke, Din Brud, med vor Velsignelsens Naade og søg at styre den og den Dig betroede Gejstlighed og Menighed paa frelsebringende Maade, saa at Du som Følge deraf kan anbefales med fortjent Ros i Herren. Givet i Vienne den 9. Maj i vort (Pontifikats) 7. Aar.

1) jf. Nr. 418.

1312. 10. Maj. Vienne.

426

Biskop Esger 2. (Bonde) af Aarhus lover at betale 500 Guldfloriner i Servispenge og de fem sædvanlige Afgifter til Kurien (Notits i de pavelige Regnskabsbøger).

1. Original i Vatikanets Arkiv.

(I det Herrens Aar 1312, i den tiende Indiktion, den 10. Maj i Vienne under Nærværelse af Herr Gaiardus, Prior for St. Cyprien, og Magister Petrus de Labatut) lovede Herr Esger, udvalgt til og stadfæstet som Biskop i Aarhus i Danmark at betale som sine almindelige Servispenge til Kammeret og Kollegiet 500 Guldgylden og de 5 sædvanlige Servitier til Tjenerskabet i Løbet af et Aar fra førstkommende Pinse. Ellers inden for et Tidsrum af 3 Maaneder (o. s. v.)¹⁾. Og han svor, som der staar i Formularen.

2. *Original i Vatikanets Arkiv.*

Herr Esger udvalgt til Biskop af Aarhus i Danmark lovede som sine almindelige Servispenge til Paven og de 20 Kardinalers Kollegium at betale 500 Guldgylden og de 5 sædvanlige Servitier i Løbet af Tiden fra nu af og indtil førstkommende Pinse²⁾.

- 1) En lignende Forpligtelse er aftrykt i Kirchengeschichtliche Studien II 4, 73—77.
— 2) Tilføjelse i Margen: Betalt.

449

1312. 9. August. Le Groseau.

Pave Clemens 5. paalægger Biskop Esger 2. af Aarhus, Ærkedegnen i Aarhus og Kantoren i Ribe at sørge for, at de Præster, som Ærkebiskop Esger udnævner til at visitere i sit Sted, ikke hindres i deres Hverv, og at Ærkebispem eller hans Stedfortræder faar udbetalt de Afgifter, han i denne Anledning har Krav paa.

Afskrift i de pavelige Kopibøger.

Paa samme Maade til vor ærværdige Broder Biskop (Esger) i Aarhus, og vore elskede Sønner . . , Ærkedegn sammesteds og . . , Kantor i Ribe o. s. v. Som Dine Fortjenester kræver det, viser vi Din Person o. s. v. indtil paatage Dig denne Visitation¹⁾. Derfor paalægger vi Eder, at I eller to eller een af Eder personlig eller ved een eller flere andre med vor Myndighed skal sørge for, at den eller de Personer, som Ærkebispem saaledes har beskikket, faar Adgang til at foretage denne Visitation, og at det fornævnte Gæsteri i samme Tidsrum af tre Aar, efter Ordlyden af dette vort Indrømmelsesbrev, ubeskaaret overgives Ærkebispem eller hans Stedfortræder, uanset det ovennævnte²⁾, eller om det er bevilget nogen i Fællesskab eller enkeltvis af det apostoliske Sæde, at de ikke kan rammes af Interdikt, Suspension eller Ban ved apostolisk Brev, der ikke fuld-

stændigt, tydeligt og Ord til andet omtaler en saadan Bevilling, idet I under Tilsidesættelse af Appel tugter dem, der ikke vil rette sig herefter, med Kirkens Straf. Givet (i Prioratet Le Groseau ved Malaucène i Vaison Stift den 9. August i vort Pontifikats 7. Aar).

1) der henvises øjensynlig til Nr. 448, skønt nærværende Brevs *'duximus indulgendum'* ikke staar i Nr. 448, der paa det tilsvarende Sted har *indulgemus*. — 2) denne Passus synes at forudsætte nogle Bestemmelser, som ikke indeholdes i Brevet.

1312. 29. September. Aarhus.

455

Provst Jens i Aarhus gør vitterligt, at han har ladet opføre et Alter i Frue Klosterkirke i Randers og tillagt det Jordegods paa den Betingelse, at der skal udnævnes en særlig Alterpræst, og at Besættelsesretten efter Stiftens Død skal tilfalde Aarhus Kapitel.

Afskrift (Aarhusbogen).

Jens, Provst i Aarhus, til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindelig med Gud.

Alle skal vide, saavel nulevende som tilkommende, at jeg til mine Synders Forladelse og min Sjæls Frelse har opført et Alter til Ære for det hellige Kors i Nonnernes¹⁾ Fruekirke i Randers, og at jeg til samme har skødet mit nedenfor skrevne Gods at besidde med Rette evindelig, nemlig tre Gaarde i Jennum og en Gaard i Handest med alt deres Tilbehør, løst og fast, paa følgende Betingelser, at samme Alter ikke bør henlægges til fornævnte Nonners Kloster eller til deres Priorats Embede eller til nogensomhelst anden Kirke, men bør være selvstændigt og have egen Kapellan, der skal være pligtig at holde Messe der evindelig hver Dag, nemlig om Søndagen efter Dagens Tekst, om Mandagen for de afdøde²⁾, om Onsdagen for min, min Faders og min Moders Sjæle, om Torsdagen til den hellig Aand, om Fredagen til det hellige Kors og om Lørdagen til Vor Frue. Og fremdeles at fornævnte Alters Gods skal forblive frit for enhver som helst Provsts og enhver som helst Officials Gæsteri. Og jeg vil, at efter min Død de ærværdige Mænd, de Herrer Ærkedegnen, Provsten og Aarhuskirkens Kapitel, hvem det til enhver Tid maa være, skal have Ret til for den Herre Bispen af Aarhus at præsentere en velegnet Person til fornævnte Alter, naar det er ledigt. Fremdeles skal de fornævnte Herrer, Ærkedegnen og Provsten drage Omsorg for, at det nævnte Alters Gods ikke paa Grund af fornævnte Alterkapellans manglende Omsorg

eller Slaphed forsømmes, splittes eller gaar tabt, saadan som de vil forsvare det for den højeste Dommer. Ydermere overdrager jeg nævnte Alter en Gaard nær ved Vor Frues Kirkegaard i Randers og tre Grunde paa den Gade, der hedder Møgelgade³⁾ sammesteds, at besidde evindeligt. Til Vidnesbyrd herom har jeg ladet mit Segl og de fornævnte Herrers, Ærkedegnens og Kapitlets Segl hænge under dette Brev. Givet i Aarhus i det Herrens Aar 1312 paa St. Mikkel Ærkeenglens Dag.

- 1) Nonnerne var af Benediktinerordenen; de havde det ældste Kloster i Randers.
 — 2) Tirsdagen synes at være bortfaldet ved en Afskriverfejl. — 3) nu Storgade.

456

1312. 3. Oktober. Aarhus.

Biskop Esger 2. (Bonde) af Aarhus udsteder med pavelig Bemyndigelse nye Regler for Erlæggelse af Vokskorn i Aarhus Stift, da de gamle Regler, der var forskellige for hvert Sogn, havde vakt Strid, og bestemmer, at Sognepræsterne fremtidig skal oppebære Honningtienden, Kirkeværgerne Hørtienden.

Afskrift (Aarhusbogen).

Esger, af Guds Naade Biskop i Aarhus, til alle, der faar dette Brev at se, Hilsen med ham, som er alles sande Frelser.

Alt Lysets Kilde, den himmelske Fader, lod sin Søn, sin Æres Glans, føde som Menneske; iført vort Køds Klædebon jog han Syndens Mørke paa Flugt og oplyste med Evangeliets Lys paa guddommelig Maade Folket, der tror paa ham. Selv skulde han lide og drage fra denne Verden til Faderen, men de troende efterlod han sit Legemes Sakramente at tage til Minde om hans Lidelse. Men dette Sakramente, der fortjener al Tilbedelse, skal oplyses paa indviede Steder og med Vokskærter til Ære for det sande Lys, som oplyser ethvert Menneske, der kommer til denne Verden, og det skal fuldbyrdes værdigt og tilbedes i Ærbødighed, som Modgift for de troendes Sjæle og som Rejsekost under vor Pilgrimsfærd. Thi Kong Salomon lod gøre ti Lysestager af Guld¹⁾, der bar de Lamper, der oplyste Templet som Tegn paa den givne Lovs ti Bud. Saaledes lod ogsaa Moses paa Guds Bud gøre syv Lamper²⁾, der oplyste Teltet og forestillede de syv Sakramenter, som oplyser de troendes Sind og er aandeligt Lægedom for vore Vunder. Og til Minde om de syv Lysestager vidner Johannes i Aabenbaringen³⁾, at han har set Menneskesønnen, idet han giver at forstaa, at Guds Søn, vor Herre Jesus Kristus, er nærværende paa et ind-

viet og oplyst Sted med de hellige Engle, mens hans kostelige Sakramente fuldbyrdes paa Alteret.

Da vi har bragt i Erfaring, hvor meget Gudstjenesten i vort Stift overalt forringes ved Mangelen paa Lys, og at der i hvert enkelt Sogn iagttages særlige Regler om og angaaende det Korn, der fra Arilds Tid af er bestemt til at købe og holde Vokslus i Sognekirkerne for, saaledes at denne Forskel fremkalder Strid i Menigheden og bevirker, at Gudstjenesten mindskes, vil vi da, efter at vi ved Guds Naade er valgt til at styre vor omtalte hellige Aarhuskirke, afgøre de Stridigheder, der hidtil er opstaaet om og angaaende dette Korn, som ellers kaldes Vokskorn, paa Retfærdighedens Vægt, og vi fastsætter ved dette Brev med vort elskede Kapitels Raad og med Velvilje og Samtykke af alle de bedste Mænd i vort Stift, forsamlede paa nærværende Synode, og med den særlige Myndighed, der er overdraget os i denne Sag af det hellige apostoliske Sæde, og idet vi følger i vore Forgængeres Fodspor, at hver, der giver Kornskyld⁴⁾, skal give tre Skæpper Byg. Men den, der ikke giver Kornskyld⁴⁾, skal give to Skæpper Byg. Men Innefolk⁵⁾ skal til Vokskorn give een Skæppe Byg, der aarligt og fuldt og helt skal leveres til Sognepræsten eller hans Vikar. Og de skal for nævnte Korn efter Moses' Forbillede paa passende Maade lade vedligeholde seks Vokslus, nemlig to paa Højalteret, to paa to mindre Altre, eet ved Døbefonten og i Steden for det sjette smaa Lys, der skal indvies paa Vor Frues, den evige Jomfrus Renselsesdag og uddeles til Menigheden. Vi tilføjer den Bestemmelse, at Sognepræsterne eller deres Vikarer skal modtage hele Honningtienden, men Kirkeværgerne skal hæve hele Hørtienden til Kirkernes Bygningsfond, som det har været Skik fra Arild. Vi paalægger derfor i Kraft af Lydighedens hellige Pligt og under Banlysningens Straf alle og enhver, af hvad Embede, Stand og Stilling han end maatte være, at han ikke drister sig til at gaa imod fornævnte Bestemmelser, der saaledes er udstedte og bekendtgjorte paa forstandig Vis. Men hvis nogen i ubesindig Forvovenhed skulde forsøge dette, skal han vide, at han vil paadrage sig Gud den almægtiges og hans hellige Apostle Petrus' og Paulus' og hans hellige Martyr Clemens' Harmes og Vrede. Men for at de fornævnte Bestemmelser skal forblive i Kraft evindelig, har vi ladet vort Sekret og vort fornævnte elskede Kapitels Segl hænge under dette Brev. I det Herrens Aar 1312 første Tirsdag efter Ærkeengelen St. Mikael's Dag i fornævnte Aarhuskirke paa Bispens Synode.

1) 1. Kongernes Bog 7, 49. — 2) 2. Mosebog 25, 31 ff. — 3) 1, 12 ff. 'jeg vendte

mig for at se Røsten, som talte med mig, og da jeg vendte mig, saa jeg syv Guldlysestager og midt imellem de syv Lystemer, lig Menneskesønnen'. — 4) d. e. Kornlandgilde. — 5) se Poul Johs. Jørgensen, Dansk Retshistorie p. 459.

457

1312. 4. Oktober. Aarhus.

Biskop Esger 2. af Aarhus gør vitterligt, at Stiftets Gejstlighed frit kan raade testamentarisk over Arve- og Købegods, og stadfæster Gejstlighedens Rettigheder med Hensyn til Annater, Beder og Afgifter, Vokskorn, Honning- og Hørtiende.

Afskrift (Aarhusbogen).

Esger, af Guds Naade udvalgt og bekræftet som Biskop i Aarhuskirken, til alle, der faar dette Brev at se, Hilsen med ham, som er alles sande Frelse.

Da det er rimeligt, at gejstlige Personer, der lever et retfærdigt og fromt Liv i denne Verden, med Rette fortjener at støttes med Friheder og Privilegier af deres Prælater, og at deres sidste Vilje kan have en frelsebringende Virkning, vil vi, at det til Sagens evige Ihukommelse skal være vitterligt for nulevende og ikke være skjult for vore Efterkommere, at vi giver alle gejstlige i vort Stift, af hvad Stand og Stilling de end maatte være, som i levende Live maatte gøre lovligt Testamente angaaende det Gods, Gud har givet dem, hvad enten de har arvet det eller købt det, Frihed til at gøre Testamente angaaende dette deres Gods og til at afhænde eller skænke dette Gods efter deres Forgødtbefindende uden noget Krav fra vor, vore Efterfølgeres eller vore Officialers eller Provsters og andres Side, af hvad Stilling og Stand de end maatte være, idet det er vor Vilje og faste Bestemmelse, at disse saaledes afdøde gejstliges sande Arvinger i Fred og Ro skal nyde alt deres Gods, der rettelig er tilfaldet dem ved Arv, som foran skrevet staar, og kun de selv og ingen andre skal befatte sig dermed.

Fremdeles lover vi, at vi aldrig i Fremtiden vil kræve, forlange, modtage eller paa nogen anden Maade fratvinge Præster eller Sognepræster mere end den halve Tiende af det første Aars Frugter. Fremdeles lover vi, at vi ikke vil kræve, forlange eller paa nogen anden Maade fratvinge de gejstlige i vort Stift nogen Skat, Afgift eller andre Beder eller Gaver ved nogen Bøn eller ved andet Paaskud, undtagen der efter Befaling fra det apostoliske Sæde eller en foresat i Almindelighed er paalagt og paa- budt de gejstlige nogen Skat eller Bede, eller ogsaa en klar og tydelig

Grund kræver det til Kirkens og Rigets Forsvar og til at forsvare eller forøge Kirkens Friheder. Fremdeles tildømmer vi alle Præster og deres Vikarer i hvert enkelt Sogn det Korn, der hedder Vokskorn, til Kirkernes Oplysning, saadan som de er pligtige evindeligt. Fremdeles tildømmer vi alle Præster og deres Vikarer hele Honningtienden evindeligt, og vi anviser hele Hørtienden evindeligt til Kirkernes Bygningsfond.

Vi forbyder strengt under Banlysnings Straf, at nogen af vore Officialer og Provster eller nogen som helst anden drister sig til paa nogen Maade at hindre, besvære eller krænke samme gejstlige eller en af dem eller deres Arvinger mod nærværende Bestemmelse. Men hvis nogen i ubesindig Forvovenhed skulde forsøge dette, skal han vide, at han med Rette vil paadrage sig Gud den almægtiges og hans hellige Apostle Petrus' og Paulus' Vrede. Til Vidnesbyrd herom har vi ladet Segl tilhørende den ærværdige Fader og vor Herre, Herr Esger, af Guds Barmhertighed Ærkebiskop af Lund og Sveriges Primas, og os selv og vort elskede Kapitel hænge under dette Brev. Forhandlet og givet i Aarhus i det Herrens Aar 1312 paa den hellige Frants Bekenderens Dag.

1312. 6. Oktober. Aarhus.

461

Ærkebiskop Esger af Lund stadfæster de af Aarhus Kapitel vedtagne nye Statutter. Afskrift (Aarhusbogen).

I Herrens Navn Amen. Det bør ikke anses for forkasteligt, hvis menneskelige Love ændres i Overensstemmelse med ændrede Tider, især naar tvingende Nødvendighed eller aabenbar Nytte kræver det, fordi nye Sygdomme kræver nye Lægemidler. Derfor har vi, Ærkedegnen, Provsten og Kantoren og hele det menige Kapitel ved Aarhus Kirke, fordi mange — efter hvad Erfaringen har belært os om — viser sig forsømmelige i Overholdelsen og Udførelsen af vore Forgængeres Statutter, der var udstedte til den fælles Nytte, ladet disse forny til det bedre ved nærværende Forordning, som vi ønsker skal overholdes ubrydeligt. I det vi ansaa en saadan Fornyse for nyttig, tilføjede vi noget og forklarede de gamle, for at det tøjlesløse Begær, der er Fredens Fjende, Stridens Moder og Tvedragtens Ophav, kan holdes i Ave under denne Forordnings Regel, og Ret og Billighed, som er alle Dyders Moder, fredeligt kan overholdes. <1> Vi bestemmer altsaa for det første, at de fire sædvanlige Generalkapitler, det første 3. Paaskedag, det andet Dagen

efter St. Hans, det tredje Torsdagen lige efter Synoden og det fjerde Dagen efter Helligtrekongersdag, skal overholdes ukrænkeligt og enhver af os, der er fraværende uden lovligt Forfald, skal bøde en Mark Penge; og han skal saa betale paa det umiddelbart følgende Generalkapitel under Trusel af dobbelt Bod, og vi vil, at disse Bøder, hvis han da ikke betaler dem, skal fordobles paa ethvert (følgende) Generalkapitel, hvis han er i Jylland. <2> Fremdeles skal enhver Kannik, der betræder Koret uden Kordragt, mens Tidebønnerne synges, erlægge en Øre Penge. <3> Fremdeles skal enhver Kannik stille en til Koret velegnet og brugelig Vikar. Men hvis han ikke stiller nogen for sig, skal han betale for ham, saaledes som det er Sædvane fra Arilds Tid¹). Han skal ogsaa sørge for den nævnte Vikar med den sædvanlige Betaling og med en sømmelig Kordragt; eller han skal straffes derfor. <4> Fremdeles skal enhver, der bruger fornærmende Ord eller smudsig Tale mod sin Medkannik i Kapitlet eller andetsteds udenfor Kapitlet, i een Maaned være udelukket fra det fælles Bord og ikke have Adgang til det, førend han har stillet den skadelidte tilfreds med tre Mark Penge og Fællesbordet med ligesaa meget; og hvis den skadelidte ønsker at give Afkald paa sin Bøde, skal den tilfalde Bordet. <5> Fremdeles: hvis en Broder slaar en Broder eller — hvad Gud forbyde — tilføjer ham farligt Saar, skal han, foruden den efter Loven skyldige Erstatning til den skadelidte, som Kannikerne skal fastsætte, erlægge til den skadelidte 10 Mark Penge og lige saa meget til Bordet; og der kan ikke gives Afkald derpaa, medmindre de gives til Bordet; og han skal være udelukket fra Bordet og Kapitlet i et Aar. <6> Fremdeles: den, som røber Kapitlets Hemmeligheder og lovligt bliver overbevist herom, skal i hundrede Aar og en Dag²) være udelukket fra vort Broderskab. <7> Fremdeles: hvis en Kanniks Tjener forbryder sig imod en Kannik eller hans Tjener, skal hans Herre yde Erstatning for ham efter Kapitlets Skøn, eller han skal udelukkes fra vor Gaard. Ingen Kannik maa i sin Tjeneste have en anden Kanniks Tjener, som har forbrudt sig imod sin Herre. Men hvis han gør det, skal han udelukkes fra Bordet, indtil han sender den samme bort. <8> Fremdeles maa ingensomhelst, der er nærværende, undlade at deltage i sin Medkanniks Begravelse og Jordfæstelse under en Bøde af en Mark Penge. <9> Fremdeles maa ingen Kannik have mere end en Tjener ved Fællesbordet, Ærkedegnen og Provsten undtaget, som maa have to, fordi de mere end andre er pligtige at beskæftige sig med Kapitlets Sager. Men hvis de eller nogen anden Kannik ønsker at have en gejstlig

i Tjeners Sted, skal den samme gejstlige nøjes med Tjenernes sædvanlige Kost. <10> Fremdeles: hvis Ærkedegnen eller Provsten eller en anden Kannik ikke inden en Maaned yder Erstatning for Skade, de har tilføjet Bordet, efter Kapitlets Krav og Vurdering, skal den Bøde, som Kapitlet har fastsat fordobles paa hvert af det Aars Generalkapitler. Men hvis han er ulydig udover et Aar, skal han udelukkes fra Bordet, indtil han betaler, saadan som det er fastsat af Kapitlet. <11> Fremdeles vil vi, at vort Bords Prokurator skal forsørge os og vore Gæster, som det sømmer sig, med forskellige Retter og godt Øl efter gammel Sædvane og især paa Højtiderne og ogsaa alle vore Tjenere, saadan som det er Sædvane. <12> Fremdeles vil vi, at vor Prokurator maa have saa mange Tjenere, som der tillades ham af Kapitlet. Men hvis han medfører flere, skal han svare for dem, saadan som en anden Kannik. <13> Fremdeles skal alle Kanniker fra Mikkelsdag lige til Paaskelørdag have en Overkappe³) og en Korkappe⁴) undtagen paa Højtiderne. <14> Fremdeles vil vi, at ingen af os maa lade sig bespise af Fællesbordet i Spisesalen eller i sit Kammer, efter at Kannikerne har trukket sig tilbage fra Middagen eller Aftensmaden. <15> Fremdeles: at ingen for sent, efter at Flertallet af de tilstedeværende Kanniker er gaaet bort, lader sig give af det fælles Øl. Men hvis han gør det, skal han betale en Ørtug Penge for hvert Stob. <16> Fremdeles: Hvis en Kannik slaar vor Gaards Skaffer, skal han betale tre Mark Penge til Fællesbordet og til den skadelidte efter Kannikernes Bestemmelse. Men hvis en Kanniks Tjener slaar ham, skal han udelukkes fra Gaarden. <17> Fremdeles hvis en Kannik spiser paa sit Kammer eller paa sin egen Gaard, skal han ikke, medmindre han er syg, have noget af Kosten fra Fællesbordet, under Trusel om en Bøde paa en Øre Penge. <18> Fremdeles skal ingen bringe Mad udenfor vor Spisesal undtagen paa vore tre almindelige Højtider under Trusel om Bøde paa to Ørtug Penge. <19> Fremdeles skal alle, som indbyder en Gæst eller Gæster, betale to Ørtug Penge for alle, som er ved det store Bord, og en Ørtug for Tjeneren. <20> Fremdeles skal enhver Kannik, naar Tidebønnerne i Kirken er til Ende, komme til Fællesbordet, medmindre han har lovligt Forfald, hvis han vil spise der, under Trusel om en Bøde paa en Ørtug Penge. <21> Fremdeles skal enhver Kannik ved første Klokkeringning til Højmessen paa alle Fredage komme til vort Kapitel, hvis han er i Byen, medmindre han har lovligt Forfald, under Trusel om en Bøde paa to Ørtug. <22> Fremdeles: Hvis nogen Kannik drager udenfor

Byen eller vender tilbage, kan han en Gang maanedligt tage to Tjenere med til Bordet, men Ærkedegnen og Provsten fire. Men hvis nogen tager flere med, skal han betale som ovenfor nævnt. <23> Fremdeles vil vi, at alle de ovennævnte Bøder, for hvis Betaling der ikke er fastsat en bestemt Frist, skal erlægges paa det nærmest følgende ugentlige Kapitel. Og hvis de da ikke bliver betalt, skal de fordobles paa hvert enkelt ugentligt Kapitel lige til en Sum af tre Mark. Hvis han ikke, skønt opfordret, søger for at betale den, skal han, hvad enten han er fraværende eller nærværende, udelukkes fra Bordet af Ærkedegnen eller af den ældste, der da er i Kapitlet; og han skal ikke vende tilbage dertil, førend han erlægger de tre Mark. Men hvis nogen, der lovligt er udelukket fra Bordet, faktisk vender tilbage til det samme, førend han har ydet Erstatning, skal han erlægge ti Mark for hver Gang. Men hvis han, skønt opfordret, opsætsigt nægter at betale dem, skal hans foresatte lade ham fratage hans Præbende. <24> Og for at vore ovenstaaende Statutter, hver og een, skal staa usvækket ved Magt, er Segl tilhørende os alle og den ærværdige Fader i Kristus, vor Herre Esger, udvalgt og stadfæstet som Biskop af Aarhus, og vort Kapitel hængt under dette Brev. Dette er forhandlet og bestemt i det Herrens Aar 1312 den 6. Oktober i Staden Aarhus. Og vi Esger, af Guds Miskundhed Ærkebiskop i Lund, Sveriges Primas, som har overværet alt det fornævnte, bekræfter det med vor ærkebiskoppelige Myndighed og stadfæster det med dette Brev. Til Vidnesbyrd om denne Bekræftelse har vi ladet vort Segl hænge under dette Brev. Givet fornævnte Aar, Dag og Sted.

1) jf. J. O. Arhning, Roskilde Domkapitels Historie I 391 ff. — 2) Denne Bestemmelse kan næppe være rigtig. — 3) gengiver *superpellicium*, terminus technicus for en hvid Præstekjole. — 4) se Braun, Die liturgische Gewandung 307.

462

1312. 7. Oktober. Aarhus.

Biskop Esger 2. (Bonde) af Aarhus stadfæster de Bestemmelser, som Provst Jens i Aarhus har truffet vedrørende Oprettelsen af et Alter i Frueklosters Kirke i Randers.

Afskrift (Aarhusbogen).

Esger, af Guds Miskundhed udvalgt og stadfæstet som Biskop i Aarhus, til alle, der ser nærværende Brev, Hilsen evindeligt med Gud.

Da den ærværdige Mand, Herr Jens, Provst i Aarhus¹⁾, til Frelse for sin Sjæl og sine Synders Forladelse har oprettet et Alter i Nonnernes Frue-

kirke i Randers af det Gods, Gud har givet ham, og skødet sit nedenfor skrevne Gods, nemlig tre Gaarde i Jennum og en Gaard i Handest med alt deres Tilbehør, løst og fast, til samme Alter og overdraget de ærværdige Mænd, de Herrer Ærkedegnen, Provsten og Kapitlet ved Aarhuskirken, hvem det til enhver Tid maatte være, Præsentationsretten til fornævnte Alter efter sin Død, godkender og stadfæster vi ved dette Brev Oprettelsen af nævnte Alter, Skødningen af Godset og de andre Betingelser, hver og een, som de staar i det originale Brev, der er udfærdiget herom, idet vi forbyder strengt, at nogen af vore Provster eller sammes Officialer eller nogen som helst anden paa nogen Maade hindrer eller krænker sammes Kapellan med Hensyn til Gæstning og nogen som helst anden Tyngge. Vi forbyder ydermere under Banlysnings Straf, at samme Nonners Prior eller Prokurator har nogen Magt til at tvinge fornævnte Kapellan ved samme Alter til at holde Gudstjeneste for sig eller nævnte Nonner eller paa nogen Maade at holde Messe, undtagen som det staar i det originale Brev herom. Til Vidnesbyrd om denne Godkendelse og Stadfæstelse er vort Sekret hængt under dette Brev. Givet i Aarhus i det Herrens Aar 1312 paa St. Markus Pave og Bekenders Dag.

1) jf. Nr. 455.

1312. 10. Oktober. Horsens.

465

Ærkebiskop Esger af Lund vidimerer og stadfæster Biskop Esger 2. af Aarhus' Stadfæstelse af Provst Jens af Aarhus' Oprettelse 1312 7. Oktober af et Alter i Frue Klosterkirke i Randers.

Afskrift (Aarhusbogen).

Esger, af Guds Barmhjertighed Ærkebiskop i Lund, Sveriges Primas, til alle, der ser dette Brev, Hilsen evindeligen med Gud.

Alle skal vide, at vi har set nedenfor skrevne Brev uskrabet, ustunget, ubeskadiget i enhver Henseende og af følgende Ordlyd: Esger, af Guds Miskundhed udvalgt og stadfæstet som Biskop i Aarhus (o. s. v. = Nr. 462). Idet vi bøjer os for omtalte Provst, Herr Jens' rimelige Bønner og har fuldt Kendskab til Opførelsen af omtalte Alter og Skødningen af Gods og Gaven til samme, godkender, anerkender og stadfæster vi ved dette Brev med vor ærkebiskoppelige Myndighed Gaven og Skødningen til nævnte Alter af alt det ovenfor nævnte Gods. Til Vidnesbyrd herom har

vi ladet vort Segl hænge under dette Brev. Givet i Horsens i det Herrens Aar 1312 den 10. Oktober.

491

1312.

Biskop Esger 2. (Bonde) af Aarhus overlader Abbeden af Vorkloster Retten til Sagefald i Helligbrødesager.

Skanderborgske Registratur.

Biskop Esger af Aarhus' Brev at han har skænket Abbeden af Vorkloster Helligbrøde, begaaet af hans Folk og Tjenere. Dateret 1312.

495

1312? [Aarhus].

Biskop Esger¹⁾ af Aarhus udsteder Statutter for Aarhus Stift.

Afskrift (Aarhusbogen).

I Guds Navn Amen. Vi Esger, af Guds og det apostoliske Sædes Naade Biskop i Aarhus, tilskyndes med stadig Omsorg . . . (til at bevare) samme Kirkes Styre²⁾ og (øger) i det Omfang, som det er os tilstaaet af Himlen, med ivrig Omhu i Overensstemmelse med det os betroede Forvalterhverv vore undergivnes Gavn, over hvis Fremgang vi uafadelig glædes, fordi vi beroliges og styrkes ved deres Fred og Ro, naar vi afryster deres Byrder og fjerner Forargelse. Da vi er ivrige efter at følge i vore Forgængeres Fodspor, hvis Statutter³⁾ vi ønsker skal vinde Kraft, bestemmer vi derfor ved dette Brev, med Raad og Samtykke af vort elskede Kapitel, at nedenfor skrevne Artikler skal overholdes ukrænkeligt og evindeligt i hele vort Stift. <1> For det første at alle Klerke rettidigt skal deltage i Kirkemødet⁴⁾, iførte deres Kapper⁵⁾. Og de skal ikke gaa bort derfra førend (efter) Velsignelsen under en Bøde af tre Mark. <2> Fremdeles skal gejstliges Sager mod Lægfolk og Lægfolks Sager mod gejstlige føres og endes paa kanonisk Vis eller om fornødent udsættes til den følgende Dag for da at endes i Overensstemmelse med Retten. <3> Fremdeles om Tienden: af den dyrkede Jord, af hvilken der ikke gives Biskopsgave⁶⁾, skal en Tiendedel af Kornet gives i Tiende, og den Del skal deles i tre Dele, der ligeligt skal gives Kirken, Bispem og Præsten. Men med Hensyn til Bispens Del skal hver Præst i sit Sogn aarligt gøre fuldt Regnskab for Landprovsten eller Aarhusgaards Official.

Paa samme Maade skal der ligeledes aflægges rigtigt Regnskab om den øvrige Biskopsgave. <4> Fremdeles skal der erlægges Tiende af al Afgrøde, Dyr og Fiskeri og andet vanligt, hvoraf hele Honningtienden skal erlægges til Sognepræsterne, men hele Hørtienden tildømmer vi Kirkerne. <5> Fremdeles om Tienden af levende Væsener. Og først skal der erlægges Tiende af fuld Lod⁷⁾, nemlig Fuldlæg. Men af halv Lod, nemlig Halvlæg, skal Halvdelen af en Femtedel erlægges som Tiende. Men naar den ikke opgaar til fuld Del, nemlig Fuldlæg, eller halv Del, nemlig Halvlæg, skal det afgøres ved Vurdering, nemlig Valg, og en Tiendedel af Værdien skal tilfalde Kirken og Sognepræsten. <6> Fremdeles skal de, der er i Restance med Tiende efter Allehelgens Dag⁸⁾, betale den med tre Marks Bøde. <7> Fremdeles (skal) Sognepræsten ved Aarets store Højtider under Straf af Suspension fra Embedet som udreder Tiende paa uret Vis <8> Fremdeles om Velsignelse af Brudefolk. For det første skal Brudefolkene den første Dag have to Lys, indeholdende mindst to Mark Voks, saaledes at der med hvert Lys følger Sølvpenninge af den gængse, mindre Mønt. Men Andendagen skal Bruden, naar hun føres ind, have et Lys af en Mark Voks med 12 Penninge af den gængse, mindre Mønt vedlagt Lyset. <9> Fremdeles om Indførelse af Kvinder efter Fødsel. For det første skal den indførte ofre et Lys af mindst en Mark Voks med 12 Penninge af den gængse mindre Mønt vedlagt Lyset. Fremdeles skal en saaledes indført Kvinde ofre tre Nannest⁹⁾, hver af dem til en Værdi af en Hvide eller saa meget, som det sømmer sig for hende, og som det stemmer med hendes Evne og Ære. <10> Fremdeles skal alle Sognebørn tre Gange aarlig, nemlig St. Laurentius' Dag¹⁰⁾, Allehelgens Dag⁸⁾ og Langfredag give tre Nannest⁹⁾ i Brød og Levnedsmidler. <11> Fremdeles om Mariebyrd, som skal indsamles af Sogneboerne og deles i to Dele, af hvilke den ene tilfalder Sognepræsten, og den anden Del deles mellem de fattige og Kirkebetjenten. <12> Fremdeles skal enhver Sognepræst opfordre og paamine Kirkeværgerne om, at de skal forsyne Altrene med passende Duge og andre nødvendige og krævede Prydelser; den visiterende eller Bispren skal straffe deres Forsømmelser. <13> Fremdeles skal Sognepræsten eller Kirkens Vikar være dens tredje Værg, for at der kan sørges desto bedre for Kirken med Hensyn til dens Bygninger og tilhørende Prydelser. <14> Fremdeles skal Kirkeværgerne være to Lægmand, som skal opkræve Afgifter til den samme fuldt ud, inden Aaret er omme; og om hine og andre Afgifter skal de aflægge rigtigt

Regnskab til den visiterende under Straf af tre Mark. Men disse to skal skifte fra Aar til Aar, med mindre de skal beholdes længere for Kirkens større Nyttens Skyld. <15> Fremdeles skal Kirkeværgerne under tre Marks Bøde holde den sammes Kirkegaard godt indhegnet overalt, for at der ikke skal være Adgang for de umælende Dyr. <16> Fremdeles skal de gamle Kirkeværger ved deres Afgang sværge paa, at de har aflagt rigtigt og sandt Regnskab; ellers skal de bøde tre Mark. Og de nye Kirkeværger skal tages i Ed ved deres Indsættelse, for at de skal være desto mere paa-lidelige mod Kirken. <17> Fremdeles skal den visiterende ikke kræve mere end fem Redskud¹¹⁾, naar han en Gang aarlig efter omhyggelig Undersøgelse aflægger Regnskab over Kirkens Afgifter; for sit Arbejde skal han af Kirken have en Ørtug lybsk af hver Mark af Kirkens Takst¹²⁾ og et Lam. <18> Fremdeles skal Kirkens Kiste, i hvilken Kirkens hellige (Kar) og Prydelser skal gemmes, opbevares godt aflaaset, for at der ikke skal ske Tyveri eller Helligbrøde. Og Kvinder skal ikke paa nogen Maade have Adgang til den, men dens Nøgle skal overgives til omhyggelig Opbevaring. <19> Fremdeles skal Evangeliet udlægges hver Søndag, og der skal bedes for Freden og Rigets, Kongens og Dronningens Bevarelse og ogsaa for den Herre Bispen af Aarhus' Frelse og Bevarelse. Og da skal der forkyndes Aflad, og Faste og Helligdage i den Uge skal meddeles Menigheden. <20> Fremdeles skal Kirkernes Tavler¹³⁾, nemlig Domkirken, St. Clemens' og Sognekirkens, bæres omkring hver Offerdag. Og de Penge, som er indsamlet i Sognekirkens Tavle, skal Kirkeværgerne opbevare til den samme Kirkes Brug; men de Penge, som er indsamlet i St. Clemens' Tavle, skal en paalidelig Mand fra Sognet bringe til Kirkemødet⁴⁾ og overgive til den samme Domkirkes Værge. <21> Fremdeles er dette Offerdagene: Paaskedag, Kristi Himmelfartsdag, Pinsedag, Kristi Korsdag¹⁴⁾, St. Johannes den Døbers Fødselsdag¹⁵⁾, Marie Besøgelsesdag¹⁶⁾, den sammes Himmelfartsdag¹⁷⁾, den sammes Fødselsdag¹⁸⁾, Mikkelsdag¹⁹⁾, Allehelgensdag⁸⁾, alle Sjæles Dag²⁰⁾, Marie Undfangelsesdag²¹⁾, Vor Herres Fødselsdag²²⁾, hans Omskærelsesdag²³⁾, hans Fremstillelsesdag²⁴⁾, Jomfru Mariens Renselsesdag²⁵⁾, Askeonsdag²⁶⁾, Marie Bebudelsesdag²⁷⁾, vor Beskytters Dag²⁸⁾ og vor Indvielsesdag. Paa disse Dage skal alle Sognebeboerne ofre.

1) Statutterne er udstedt af en Biskop Esger; de kan saaledes hidrøre enten fra Biskop Esger 1. (1306—1310) eller fra Biskop Esger 2. (1312—25). Af deres Indhold fremgaar ikke, hvilken af de 2 Bisper der er Tale om. Men da der i Aaret 1312 blev

Brevstoffets afgrænsning og ordning i amtsudgaven.

I hvert amtsbind meddeles fuldstændigt de breve, hvis *hovedindhold* vedrører de amter, som det pågældende bind omfatter. Af de breve, hvis indhold drejer sig om *andre* amter eller om *hele* riget, men hvis *udstedelse* er sket i en lokalitet indenfor bindets amter, eller hvor der i *vidnelisten* el. lign. forekommer personer, der angives at være hjemmehørende i de pågældende amter, meddeles et kort *referat* af brevets indhold (svarende til »Regesten« i rigsudgaven), endvidere brevets *steds- og datoangivelse*, samt evt. *vidnelisten*.

Ethvert i amtsudgaven optaget eller refereret brev er forsynet med *samme* løbenummer, som brevet har i *rigsudgaven*, således at dennes registre vil kunne bruges også til amtsudgaven.

Medens man i amtsudgaven vil finde alle breve af *lokal* interesse, må breve, der vedrører *hele* riget, søges i rigsudgaven.

Når et brev, der er optaget i et amtsbind, for at forstås må suppleres med et andet brev, der ikke vedkommer det pågældende amt, er dette andet brev medtaget i amtsbindet, men med stjerne foran løbe-nummeret; i sådanne »Stjerne-breve« kan man altså ikke vente at finde lokalt stof, der falder ind under amtsbindet.
